

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Katedra trestního práva

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Trestný čin vraždy v českém trestním právu

Zpracovala: Barbora Fenclová

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Jindřich Fastner

Plzeň 2019

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně, a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Plzeň, březen 2019

.....

Barbora Fenclová

Poděkování

Touto cestou děkuji panu JUDr. Jindřichu Fastnerovi za jeho cenné rady a odbornou pomoc při zpracování této diplomové práce.

Obsah

1.	Úvod.....	1
2.	Historický vývoj trestného činu vraždy v českém trestním právu.....	3
3.	Trestný čin vraždy podle platné české právní úpravy.....	14
3.1.	Právní úprava trestného činu vraždy v trestním zákoníku č. 40/2009 Sb.....	14
3.2.	Vražda dle § 140.....	15
3.3.	Vražda prostá dle § 140 odst. 1	17
3.4.	Vražda kvalifikovaná dle § 140 odst. 2	17
3.5.	Vražda spáchaná za okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby dle § 140 odst. 3	19
3.6.	Příprava trestného činu vraždy dle § 140 odst. 4.....	24
3.7.	Skutková podstata trestného činu vraždy	24
3.7.1.	Objekt a objektivní stránka.....	25
3.7.2.	Subjekt a subjektivní stránka.....	27
3.8.	Srovnání s ostatními trestnými činy proti životu.....	30
3.8.1.	Zabití.....	30
3.8.2.	Vražda novorozeného dítěte matkou	33
3.8.3.	Usmrcení z nedbalosti.....	35
3.8.4.	Účast na sebevraždě.....	37
3.8.5.	Shrnutí jednotlivých trestných činů usmrcení	38
4.	Srovnání se slovenskou právní úpravou	40
4.1.	Trestné činy proti životu dle trestného zákona č. 300/2005 Z.z.....	41
4.2.	Úkladná vražda dle § 144	43
4.3.	Vražda dle § 145.....	47
5.	Trestání	49
5.1.	Zásady ukládání trestů.....	49

5.2. Společenská škodlivost trestného činu vraždy a její vliv na výměru trestu	50
5.3. Trest odnětí svobody	51
5.4. Výjimečný trest	54
6. Trestný čin vraždy z pohledu kriminologického	56
6.1. Pachatel trestného činu	56
6.2. Oběť trestného činu	59
6.3. Kontrola kriminality	60
7. Závěr	61
Resumé	64
Seznam použité literatury	66

1. Úvod

Jako téma své diplomové práce jsem zvolila trestný čin vraždy v českém trestním právu. Důvodem této mé volby bylo, že mne vždy problematika úmyslných usmrcení v trestním právu zajímala, neboť se jedná o nejzávažnější a nevratný zásah do základních lidských práv zakotvených v Listině základních práv a svobod, v jejímž šestém článku je stanoveno, že každý má právo na život a nikdo nesmí být života zbaven. Z toho důvodu musí být vraždy státem co nejpřísněji postihovány, a to nejen proto, že nikdo nemá právo zbavit jiného člověka života, ale také proto, že se jedná o tak závažnou formu usmrcení, před kterou musí stát společnost chránit.

Cílem mé práce je komplexně zpracovat trestný čin vraždy v českém trestním právu, a to jak z pohledu historického, tak z pohledu současné právní úpravy. Trestný čin vraždy existuje v lidské společnosti již od nepaměti. V souvislosti s historickým vývojem je zajímavé sledovat, jakým způsobem se vyvíjel a měnil pohled společnosti na vraždu, a jak se v souvislosti s tím vyvíjely i trestní postihy za tento čin ukládané. Trestní právo mělo z počátku charakter soukromoprávní, kdy trestný čin vraždy nebyl státem žádným způsobem postihován, proto měl tuto iniciativu v rukou rod zavražděného. Ve své diplomové práci nastíním vývoj trestného činu vraždy v českém trestním právu a zasadím ho do kontextu vývoje trestního práva, neboť si myslím, že správně porozumět současné právní úpravě lze pouze tehdy, když člověk zná okolnosti týkající se historického vývoje tohoto trestného činu a jeho právní úpravy.

Těžištěm mé práce se stane kapitola týkající se trestného činu vraždy podle platné české právní úpravy, v níž se budu zabývat současným pojetím vraždy podle trestního zákoníku č. 40/2009 Sb., její skutkovou podstatou, ale současně i porovnáním trestného činu vraždy s ostatními trestnými činy proti životu.

Za zajímavé považuji rovněž srovnání současné české právní úpravy vraždy s právní úpravou slovenskou, a proto se budu zabývat porovnáním tohoto trestného činu v českém trestním zákoníku č. 40/2009 Sb. a slovenském trestním zákoníku č. 300/2005 Z.z.

Samostatnou kapitolu věnuji také tématu trestání, tedy jakým způsobem je trestný čin vraždy v českém trestním právu postihován a jaké výše dosahují tresty odnětí svobody za ni ukládané.

Poslední kapitolu věnuji trestnému činu vraždy z pohledu kriminologického, kde se budu zabývat problematikou pachatelů vražd, ale také oběťmi těchto činů a též problematikou kontroly a prevence kriminality.

2. Historický vývoj trestného činu vraždy v českém trestním právu

Popsat celý vývoj trestního práva je tématem velice obsáhlým, přesto však v této kapitole jeho vývoj alespoň stručně nastíním, neboť ho považuji za velice důležitý pro pochopitelné zasazení trestného činu vraždy a jeho historického vývoje do srozumitelného kontextu. Čin úmyslného usmrcení existuje již od nepaměti, ať se ohlédneme na kteroukoliv dobu v našich dějinách, vždy docházelo k páchání nějakého násilí. Samotný čin úmyslného usmrcení - vraždy, neprošel z hlediska historického kontextu výraznými změnami. Zajímavý proto není ani tak vývoj vraždy jako takové, ale o to zajímavější je vývoj lidského chápání a smýšlení, to, jak se na takový trestný čin nahlíželo, jak byl, nebo z počátku vůbec nebyl, státem postihován, jaké existovaly druhy trestů a celkově - kdy se na tento trestný čin vlastně začalo nahlížet „dnešním pohledem“.

Již od počátku našeho českého státu můžeme sledovat proměny obyčejů předstátní společnosti, vývoj hodnocení a nahlížení na pachatele trestných činů podle jejich společenského postavení a také stoupající význam právní ochrany. Základním a nejdůležitějším úkolem práva bylo chránit stát, církve a soukromé vlastnictví. Stíhání deliktů bylo na počátku záležitostí celé komunity, hojně uplatňovaným trestem za tyto trestné činy bylo kamenování nebo ručení osady za trestný čin, který byl spáchaný v jejím prostoru. Trestní právo mělo proto z počátku soukromý charakter, což se projevovalo především v uplatnění tzv. soukromé msty.¹

Z charakteru trestního práva bylo tedy patrné, že spočívalo nejprve v institutu svépomoci, neboť veškeré útoky směřující vůči jedinci, jeho majetku či širší společnosti řešil buď napadený jednotlivec sám, nebo jeho okolí - příbuzní nebo obecina.² Jako prostředek této obrany sloužila právě soukromá msta vrcholící buď mstou krevní³, nebo nějakou formou náhrady, ať již vyhnáním viníka nebo smlouvenou kompenzací s poškozeným. Proto na počátku středověku ještě nelze

¹ FRANCEK, J., Velké dějiny zemí koruny české, Tematická řada Zločinnost a bezpráví. Praha: Paseka, 2011, s. 46

² VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 172

³ Je zajímavé, že již ve starověkém Chammurapiho zákoníku můžeme najít zásadu „oko za oko, zub za zub“, vyjadřující míru odplaty v závislosti na způsobené škodě. Institut krevní msty byl v podstatě vyjádřen na stejném principu.

hovořit o jakémkoliv právním postihu vraždy. Útok na člena rodu byl útokem na rod jako takový a smrt člena byla považována za újmu celého rodu. Proto krevní msta spočívala v odvetném útoku zacíleném na rod, jehož příslušník se usmrcení dopustil, neboť každý rod byl zodpovědný za „zlé skutky svých členů“⁴. Krevní msta se zároveň mohla uplatnit pouze vůči vnějšímu světu, uvnitř rodu byla nepoužitelná. Narušení určitého tradičního řádu se řešilo obětí, kterou mohl být na jedné straně skutečný pachatel, ale na straně druhé tato oběť mohla být zástupná. Společenství se vykonáním oběti osvobodilo, očistilo, a mohl tak být opět nastolen řád. Rituálním zabitím obětovaného bylo odděleno nečisté násilí od očistného, které nevede k dalšímu prolití krve. Z toho důvodu bylo možné touto obětí nahradit krevní mstu, jejíž řetězení se vykonáním oběti zastavilo. Za oběť bylo považováno například vypovězení jedince z rodu a kmene, které se vzhledem k životním podmínkám prakticky rovnalo smrti. Společnost také uznávala místa, tzv. azyly, na kterých nebylo možné zabít ani vraha. Takto vynucený odklad msty poskytoval čas nějakému prostředníkovi, který se snažil vyjednat usmíření, spojené s náhradou za prolitou krev. Krevní msta mohla být také nahrazena zaplacením kompenzace za způsobenou škodu, v takovém případě se mohl pachatel „vykoupit“ a ochránit sebe a svůj rod před uplatněním krevní msty. Umožňovaly to tzv. „příhlavní peníze“, neboli peníze za hlavu – vraždu.⁵ Další možnou alternativou krevní msty a zároveň určitým vývojovým krokem, bylo nahrazení vyjednavče (prostředníka) institucí rozhodce či soudce. Šlo o třetí osobu, která nebyla účastníkem sporu a byla vybavena autoritou na jeho řešení. Život vraha byl tak chráněn až do okamžiku vynesení rozsudku. Pokud byla jeho vina prokázána, až pak nastupovalo právo na vykonání pomsty legitimním násilím.⁶

V období středověku nebyly státem postihovány žádné delikty proti životu, vzhledem k existenci principu svépomoci a s tím souvisejícím soukromoprávním charakterem trestního práva tak stát chránil v podstatě jen osobu panovníka a jeho zájmy, ten pak s nástupem křesťanství začal chránit křesťanské zásady a zájmy církve. Nedá se tedy říci, že by trestné činy byly bez postihu, jen tento postih byl

⁴ VLČEK, E. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 3

⁵ VLČEK, E. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 5

⁶ VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 29-30

iniciován nikoliv státem, ale především samotným jedincem či jeho příbuznými a občinou.

S upevňováním panovnickovy moci a konsolidováním státní správy začalo být postupně svépomocné řešení sporů pokládáno za její ohrožení. Zejména hrozba řetězové krevní msty a s ní spojeného násilí, které mohlo prakticky kdykoliv postihnout širokou oblast, byla považována za velmi nebezpečnou, a proto státní moc musela začít rozsah svépomoci omezovat a snažit se o převedení výkonu spravedlnosti do vlastních rukou. Z počátku měl poškozený možnost na základě své vlastní iniciativy svou při předložit soudu k rozhodnutí. Až zhruba od 12. století začal stát některé delikty stíhat sám z úřední povinnosti (*ex officio*), ovšem jednalo se pouze o ty případy, kdy nebyl žádný potenciální soukromý žalobce a mohlo by tak dojít k uplatnění zásady „kde není žalobce, není soudce“ a zároveň muselo jít o ohrožení veřejné bezpečnosti, tedy především o krádeže a loupeže.⁷ Zarážející je ale skutečnost, že i přes existenci soudu a s tím spojené možnosti stíhat některé trestné činy z úřední povinnosti, zůstávaly trestné činy usmrcení jiného člověka ještě po dlouhou dobu na soukromé iniciativě.

K významnému rozvoji trestního práva došlo za období stavovské monarchie (15. - 16. století), vznikly totiž normy na ochranu státu a jeho právního řádu. V zákonících již byla stanovena povinnost stíhat zločince a zároveň byl stanoven i zákaz jejich podpory. Ovšem i v této době byl stále možný soukromý, tedy mimosoudní postih pachatele. V tomto období se také začaly rozlišovat druhy, resp. skupiny deliktů podle své povahy, například delikty proti ideologickým základům státního zřízení a jeho představitelům, proti právnímu řádu, bezpečnosti a veřejnému pořádku, proti feudálnímu vlastnictví, *proti životu a zdraví* nebo také proti osobním právům příslušníků stavovské společnosti. Systém trestů ještě neexistoval, byly nadále chápány jako pomsta. Využívalo se hojně trestů tělesných, trestů odnětí svobody a nucených prací, doplňovaných tresty majetkovými a tresty zneuctujícími (praní, cejchy, prohlášení za psance apod.)⁸ Delikty proti životu patřily právě ve stavovském právu mezi nejzávažnější trestné činy. To vyplývá jednak z druhů, popřípadě z výše trestů ukládaných za tyto činy, ale také z pozornosti, která jim byla věnována ve šlechtickém i městském zákonodárství. Přesto však současně s touto právní úpravou stále

⁷ VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 173

⁸ FRANCEK, J., *Zločin a trest v českých dějinách*. Praha: Rybka Publishers, 1999, s. 33

přežívaly představy o soukromoprávní povaze těchto deliktů, projevující se jak v charakteru trestního řízení, tak i ve způsobu potrestání.⁹

K zásadnímu zlomu v historickém vývoji trestního práva a především ve vývoji trestného činu vraždy došlo v 16. století, kdy se začal uplatňovat názor, že za určitých okolností potrestání pachatele přestává být soukromou záležitostí příbuzných a začal se tak prosazovat společenský (státní) zájem na postihu pachatele.¹⁰ Právě v 16. století stanovila Zemská zřízení a také práva Koldínova zvláštní tresty za úkladnou vraždu a dokonce i za sebevraždu, neboť z podnětu církve je nutné tento čin také potrestat, byť jen na sebevrahově mrtvole.¹¹

Období stavovského práva tak vnímám jako určitý „mezník“, neboť útok na život jedince začal být konečně považován za útok proti celospolečenským zájmům. Tehdy totiž došlo k okamžiku kvalitativní přeměny, kdy se charakter trestního práva začal měnit ze soukromoprávního (tedy trestání pachatelů „na vlastní pěst“ a z vlastní iniciativy prostřednictvím krevní msty) na charakter veřejnoprávní.

Stavovské právo již rozlišovalo mezi zabitím úmyslným, vraždou, kterou nazývalo tzv. mordem, a zabitím člověka, zapříčiněným bez úmyslu pachatele. Stíhání vraždy, respektive mordu, bylo zavedeno z úřední povinnosti, a to buď při přistižení pachatele při činu, nebo i v případě, kdy pachatel uprchl. V případech mordu, pokud již pachatel nebyl uvězněn, zajišťovalo zemské právo účast obžalovaného na soudě složením finanční kauce. Stejně jako stavovské právo se i právo městské v řadě svých ustanovení, týkajících se úpravy trestního stíhání usmrcení, zabývalo rozlišením mezi vraždou a mordem. Za mord bylo podle městského práva považováno především zabití při loupeži a zabití úkladné, tj. takové zabití, které bylo spácháno například na spícím nebo koupajícím se člověku, tedy na oběti neschopné se bránit. Dále bylo za mord považováno zabití protivníka po vznesené žalobě nebo také umoření protivníka ve vězení (ten byl považován také za bezbrannou oběť). Zde je zajímavé, že odpovědným ze smrti protivníka ve vězení nebyl stát, město ani feudální vrchnost, ale byl jím žalobce, který obžalovaného ve vězení ponechal. K prokázání této viny zde však existovala

⁹ MALÝ, Karel. Trestní právo v Čechách v 15. - 16. století, Praha: Univerzita Karlova, 1989, s. 177

MALÝ, Karel. Trestní právo v Čechách v 15. - 16. století, Praha: Univerzita Karlova, 1989, s. 178

¹¹ VLČEK, E. Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 13

povinnost dokázat, že vězeň byl ve vězení skutečně „umořen“ a že zde existuje příčinná souvislost mezi jeho smrtí a vězněním. Za vraždu v městském právu bylo považováno usmrcení jiné osoby tzv. „bez rozumu“ nebo „z hněvu“, tedy byla zde podmínka absence zlého úmyslu. Proto zřejmým rozdílem mezi mordem a vraždou byla závažnost takového jednání. Mord byl charakterizován jako úkladný čin spáchaný po předchozí přípravě, zatímco vražda byla charakterizována jako usmrcení v náhlém afektu či bez zlého úmyslu. Dále městské právo od sebe odlišovalo trestný čin vraždy od trestného činu zabití. Zabití bylo řešeno tak, že pokud k němu došlo z nedbalosti, netrestalo se a jeho řešení, jež bylo výslovně mimosoudní, bylo ponecháno na majetkovém vyrovnání mezi pachatelem a příbuznými zabitého. Ovšem v případě nedbalosti vědomé, kdy pachatel věděl, že jeho jednání může mít škodlivý následek, ale bezdůvodně na to nedbal, byl odpovědný za úmyslné usmrcení, tedy za vraždu. Právo trestalo nejen přímého pachatele, ale také spolupachatele, pomocníky a návodce.¹²

Vzhledem ke skutečnosti, že stavovské právo rozlišovalo mezi několika formami usmrcení, tedy mezi mordem, vraždou a zabitím „z nechtění“, existovaly proto i různé formy trestání pachatelů. Trestnost byla podmíněna nejen osobou pachatele z hlediska jeho třídního a společenského postavení, ale také věkem, přičetností, pachatelovým úmyslem, druhem i způsobem usmrcení. V zemském právu byla trestnost stále převážně závislá na vůli příbuzných usmrceného, neboť z jejich iniciativy docházelo buď k soudnímu stíhání, nebo k uzavření tzv. „smlouvy o hlavu“ (institut příhlavních peněz, kdy se vrah prostřednictvím těchto peněz mohl vykoupit z krevní msty). Proto záleželo pouze na žalobci, zda bude pachatel souzen nebo zda se spokojí s finanční náhradou. Stejně tak měl žalobce právo rozhodnout o výkonu trestu, pokud dal totiž přednost finanční kompenzaci před popravou pachatele, mohl být trest smrti prominut. Nejzávažněji byl postihnout pachatel, který se dopustil mordu, vraždy či zabití na osobě vyššího společenského postavení. Například pokud byl vrahem měšťan a obětí šlechtic, bylo vyloučeno uložení pouhé peněžité pokuty, neboť v takovém případě byl pachatel potrestán ztrátou hrdla. Postih pachatelů tedy vycházel z jejich třídní hodnoty a zařazení do společenské struktury.¹³

¹² MALÝ, Karel. *Trestní právo v Čechách v 15. - 16. století*, Praha: Univerzita Karlova, 1989, s. 179-182

¹³ MALÝ, Karel. *Trestní právo v Čechách v 15. - 16. století*, Praha: Univerzita Karlova, 1989, s. 183-188

Na trestnost usmrcení měl zásadní vliv také úmysl pachatele, s čímž souvisí problematika nutné obrany, a zemské i městské právo jí přisuzovalo zásadní význam. Nutná obrana byla považována za beztrestné jednání, kterým je odvrácen hrozící útok. Za přiměřené důvody nutné obrany byly považovány jednak prokazatelně útočné akce, ale také například verbální výhrůžné projevy. Nutná obrana tak sice zbavovala trestní odpovědnosti pachatele, avšak vzhledem k závažnosti jeho činu, považovalo zemské i městské právo za potřebné, aby tento pachatel byl alespoň symbolicky potrestán, a to například výkonem čtyřnedělního odnětí svobody ve věznici. Za beztrestné bylo považováno i usmrcení cizoložné manželky či dcery a jejich milence manželem či otcem, nebo také psance či nočního zloděje.¹⁴

Jak jsem již popsala výše, výkon trestu byl závislý na žalobcově vůli, tedy na soukromé osobě, čímž zůstával ještě částečně zachován přežitek v podobě soukromé msty. Obecně však za úmyslné zabití následoval v právu zemském i městském trest smrti. Tento trest byl určen pro ženy i muže, a to bez rozdílu společenského postavení ve městě. Uniknout takovému trestu mohl pouze ten pachatel, u něhož byl prokázán nedostatek přičetnosti nebo věku. V případě mladistvých (v tehdejší terminologii „nedospělců“) záleželo na uvážení soudce, jakým trestem bude pachatel potrestán, mohl uložit jiný, alternativní trest a upustit tak od potrestání smrtí. V případě mordu, tedy kvalifikované vraždy, byl pachatel potrestán usmrcením usmýkáním koňmi a následně lámáním a vpletením do kola. Další skupinou trestů za vraždu, stojících vedle trestů smrti, byly tresty majetkové. U vraha, který se přes výzvu nedostavil k soudu, bylo přistoupeno ke konfiskaci majetku, z něhož jeden díl náležel příbuzným zavražděného, a zbytek pak získala vrahova rodina.¹⁵

Je tedy zřejmé, že v právu stavovském bylo usmrcení jiného považováno za jeden z nejzávažnějších trestných činů vůbec, což právě dokazuje poměrně propracovaný systém trestů smrti, které byly považovány za kruté potrestání pachatele. Omezenou úlohu při trestání pachatelů vražd mělo také vězení, jehož funkce byla zejména zajišťovací, a to v případě, že byl pachatel přistižen při činu. Ovšem ani to nebylo zárukou společnosti na její ochranu, neboť z vězení se mohl

¹⁴ MALÝ, Karel. *Trestní právo v Čechách v 15. - 16. století*, Praha: Univerzita Karlova, 1989, s. 188-191

¹⁵ MALÝ, Karel. *Trestní právo v Čechách v 15. - 16. století*, Praha: Univerzita Karlova, 1989, s. 192

dostat každý, pokud byl uznán jako „osoba víry hodná“. To znamenalo, že se mohl pachatel za určitý obnos peněz zaručit, že se dostaví k soudu a mohl tak být na svobodě až do jeho konání. Opačným případem byl takový pachatel, který při činu přistižen nebyl, což bylo paradoxně považováno za závažnější, neboť takový pachatel zavedl příčinu k jeho stíhání a nebylo mu již věreno, a tak jeho propuštění za peněžitý závazek nebylo možné. Obecně tak vrah byl primárně potrestán trestem smrti a vězení tak bylo pouze náhradním trestem. V obou případech však měli výhodné postavení majetní pachatelé, jimž jejich majetek umožnil vyhnout se jak trestu smrti zaplacením finanční náhrady rodině zavražděného, tak i vyhnout se vězení, čímž získali možnost sjednat si s žalobci smír, opatřovat si důkazy, ovlivňovat svědky apod. Nemajetní pachatelé tak měli mnohem těžší procesní postavení, neboť byli nekompromisně uvězněni nebo posláni na smrt.¹⁶

Přeměna charakteru trestního práva ze soukromoprávního na veřejnoprávní ovšem vyvolala potřebu vydávání trestních zákoníků, které by nahradily trestní normy vyplývající pro šlechtu z Obnoveného zřízení zemského a pro měšťany z Koldínovy kodifikace. Úkol byl tedy jasný – bylo třeba určitým způsobem sjednotit trestní právo. Prvním trestním zákoníkem, který platil na území českého státu, se stal Trestní zákoník Josefa I., *Constitutio criminalis Josefina*, který byl vydán 1. července 1707. Na něj navázal v roce 1768 nový trestní zákoník Marie Terezie, *Constitutio criminalis Theresiana*. Tento zákoník byl stejně jako jeho předchůdce zastaralý a nepřiměřený společenskému vývoji, přesto však považuji za důležité tyto kodifikace trestního práva zmínit, neboť je velice zajímavé a k zamyšlení, jak se trestní právo a s ním spojené nahlížení na trestné činy vyvíjelo. Například koncepce procesního práva obsažená v trestním zákoníku Marie Terezie vycházela z *presumpce viny*, kdy se na obžalovaného nahlíželo jako na vinného, dokud neprokázal opak. Zastaralost trestního zákoníku Marie Terezie se projevovala například i v tom, že vyšetřovatel trestných činů byl zároveň soudcem, obžalovaný neměl možnost být zastoupen obhájcem, ale až před soudem mohl využít pomoc tzv. „právního přítele“. Jednotlivé druhy důkazů měly přesně určenou svou váhu, přičemž na první místo se řadilo doznání, které bylo považováno za „korunu důkazů“. Nahrazovalo totiž potřebu dalšího dokazování, proto se k doznání využívaly různé mučící nástroje, jako například

¹⁶ MALÝ, Karel. *Trestní právo v Čechách v 15. - 16. století*, Praha: Univerzita Karlova, 1989, s. 193

tortura. Dalším znakem zastaralosti tohoto trestního zákoníku bylo užívání analogie, což znamenalo, že čin podobný činu uvedenému v zákoníku lze trestat jako tento čin. Tresty ukládané za trestné činy měly symbolický charakter, jejich účelem byla odplata, pomsta a odstrašení, tedy do jisté míry pořád přežíval princip odplaty jako v období raného středověku – za usmrcení jiného následoval trest smrti, jen ne uskutečněný krevní mstou, jako tomu bylo dříve, ale naprosto legální cestou po odsouzení soudem.¹⁷

Zásadní obrat ve vývoji našeho trestního práva přinesl Všeobecný zákoník o zločinech a jejich trestech, který dne 13. ledna 1787 vydal Josef II. Oproti předchozím kodifikacím trestního práva je tento zákoník považován za velmi moderní, neboť byl do značné míry ovlivněn osvícenským a přirozenoprávním učením. Obsahoval pouze ustanovení práva hmotného a zastával názor, že zločin a trest musí být přesně vymezeny a zároveň trest má být prostředkem ke generální prevenci zločinnosti, ne už k odplatě, pomstě a zastrašení, jako tomu bylo u jeho předchůdce. Trest již měl mít výchovný aspekt, jeho smyslem byla ochrana společnosti a zároveň se při jeho ukládání vycházelo z přiměřenosti mezi společenskou nebezpečností činu a přísností uloženého trestu. Výraznou změnou a dalším posunem v trestním právu byl zákaz použití analogie, zavedení zásad *nullum crimen sine lege a nulla poena sine lege*, které znamenají, že nikdo nesmí být odsouzen za jednání, které není výslovně zákonem prohlášeno za trestné, a že pachatel může být uložen jen takový trest, jaký za daný trestný čin ukládá zákon.¹⁸

V roce 1803 byl publikován a v roce 1804 nabyl účinnosti Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích. Tento zákoník navázal na josefínské zákony, které ovšem dále rozvinul, byl proto považován za vynikající legislativní dílo. Poprvé se zde setkáváme se zásadou, že neznalost zákona neomlouvá. Jako trestný byl již považován návod, pomoc i pokus trestného činu, pouhý úmysl však trestný nebyl, neboť ke spáchání trestného činu byl nutný *zlý* úmysl. Zákoník obsahoval taxativně vyčtené polehčující okolnosti a demonstrativně vyčtené také okolnosti přitěžující. V porovnání s naší platnou právní úpravou byl velice vyspělý i tím, že již popisoval vyloučení trestní

¹⁷ JÁNOŠÍKOVÁ, Petra; KNOLL, Vilém; RUNFOVÁ, Alena. *Mezníky českých právních dějin*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 87-90

¹⁸ JÁNOŠÍKOVÁ, Petra; KNOLL, Vilém; RUNFOVÁ, Alena. *Mezníky českých právních dějin*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 90-91

odpovědnosti při trvalé i přechodné nepřičetnosti, nedostatku věku (14 let), náhodě a nedbalosti. Dne 27. května 1852 byl přijat Zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích, který byl prakticky novelou trestního zákoníku z roku 1803. Rozdělil trestné činy na zločiny, přečiny a přestupky. Užívanými tresty za spáchané trestné činy byly podle tohoto zákoníku např. tresty smrti provazem nebo žalář dvou stupňů od 6 měsíců do 20 let či trest odnětí svobody na doživotí, ten byl pak spojen s přiměřenou prací a byl vykonáván výhradně v zemských trestnicích. Tento trestní zákoník již upravoval i problematiku mladistvých pachatelů, které nazýval jako „nedospělé“ a trestal je za spáchané trestné činy takovými tresty, jako by spáchali přestupek.¹⁹

Vzhledem k rychle se rozvíjejícím společenským i hospodářským poměrům byla v 60. letech 19. století snaha o novou kodifikaci trestního práva. Nedošlo sice k vydání nového trestního zákoníku, ovšem alespoň částečné modernizace bylo dosaženo vydáním „vedlejších“ trestních zákonů. V roce 1909 jako výsledek mnoha jednání byla zveřejněna tzv. prozatímní osnova, jejíž myšlenkou bylo zmírnění trestů popsanych v trestním zákoníku z roku 1852. Ač tato osnova nebyla přijata a nadále zůstal v platnosti trestní zákoník z roku 1852, zajímavou myšlenkou bylo omezení trestů smrti, které se měly vztahovat pouze na zločiny velezrady a těžké případy vraždy.²⁰

S řadou novelizací tedy platil na území našeho státu trestní zákoník z roku 1852 prakticky až do roku 1950, kdy byl přijat zákon č. 86/1950 Sb. Jeho tvůrci vycházeli z teze o zostřování třídního boje a proklamativně zdůrazňovali třídní přístup. Trestní zákon měl především chránit lidově demokratickou republiku, její socialistickou výstavbu a „zájmy pracujícího lidu“. Zájmy jednotlivce tak stály až na posledním místě. Upustil také od tradičního dělení na zločiny, přečiny a přestupky a zavedl tak jednotnou kategorii soudně postižitelných deliktů - trestné činy. Trestným činem se podle tohoto zákona rozumělo zaviněné a pro společnost nebezpečné jednání, které naplňovalo znaky skutkové podstaty některého z trestných činů uvedených v zákoně. Vycházel z materiálního pojetí trestného činu, přičemž za trestná byla považována jen ta jednání, která splňovala dva základní předpoklady, a to - vykazovala znaky skutkové podstaty některého

¹⁹ JÁNOŠÍKOVÁ, Petra; KNOLL, Vilém; RUNFOVÁ, Alena. *Mezníky českých právních dějin*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 93-95

²⁰ JÁNOŠÍKOVÁ, Petra; KNOLL, Vilém; RUNFOVÁ, Alena. *Mezníky českých právních dějin*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 98

trestného činu uvedené v zákoně a současně muselo jít o taková jednání, která jsou společensky nebezpečná. Došlo ke změně také ve věkové hranici trestní odpovědnosti, která se posunula ze čtrnácti na patnáct let. Za trestný byl považován pokus trestného činu, návod a pomoc při jeho spáchání.²¹

Vzhledem k politickému vývoji v našem státě ve druhé polovině 20. století je celkem zřejmé, že i trestní právo muselo nějakým způsobem reagovat na tuto situaci. Proto, jak jsem již uvedla v předchozím odstavci, nejvyšší důraz kladl tento trestní zákon na ochranu lidově demokratické republiky a její socialistické výstavby. Ochrana jednotlivce a tedy ani kategorie trestných činů proti životu a zdraví nestály příliš v popředí zájmů této trestněprávní úpravy. Trestné činy proti životu a zdraví byly obsaženy v hlavě šesté, kde konkrétně v § 216 byl upraven trestný čin vraždy takto:

- (1) *Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na patnáct až pětadvacet let.*
- (2) *Odnětím svobody na doživotí nebo smrtí bude pachatel potrestán,*
 - a) *dopustí-li se činu uvedeného v odstavci 1 na několika osobách nebo opětovně,*
 - b) *dopustí-li se takového činu při loupeži nebo způsobem zvláště surovým, nebo*
 - c) *je-li tu jiná zvláště přitěžující okolnost.*²²

Posledním trestním zákonem účinným až do přijetí našeho současného trestního zákona, byl zákon č. 140/1961 Sb. Vznik této právní úpravy byl motivován řadou nedostatků trestního zákona z roku 1950. Bezesporu jeho pozitivem bylo, že všechny zákonem chráněné zájmy, mezi něž patřila i ochrana práv a oprávněných zájmů občanů, tvořily nedílnou jednotu, a nebylo tedy možné jeden jednoznačně nadřazovat ostatním, a že se při vymezení účelu trestu nezdůrazňoval úkol zneškodnit třídního nepřítele, jako tomu bylo v předchozím trestním zákoně. Zákon snížil trestní sazby, přičemž maximální výměra trestu odnětí svobody činila 15 let a trest smrti se stal výjimečným. Zákonodárce také stanovil kritéria pro určení společenské nebezpečnosti trestného činu.²³ V popředí zájmů této trestněprávní úpravy však stále byly zejména trestné činy proti

²¹ VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 623

²² Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon

²³ VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 627–628

republike, cizímu státu nebo mezinárodní organizaci, upravené v hlavě první zvláštní části. Trestné činy proti životu a zdraví zákon upravoval v hlavě sedmé zvláštní části, přičemž trestný čin vraždy v ustanovení § 219 následovně:

- (1) *Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na deset až patnáct let.*
- (2) *Odnětím svobody na dvanáct až patnáct let nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1*
 - a) *na dvou nebo více osobách,*
 - b) *zvláště surovým nebo trýznivým způsobem,*
 - c) *opětovně,*
 - d) *na těhotné ženě,*
 - e) *na osobě mladší než patnáct let,*
 - f) *na veřejném činiteli při výkonu nebo pro výkon jeho pravomoci,*
 - g) *na jiném pro jeho rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je bez vyznání, nebo*
 - h) *v úmyslu získat majetkový prospěch nebo v úmyslu zakrýt nebo usnadnit jiný trestný čin, anebo z jiné zvláště zavrženíhodné pohnutky.²⁴*

Zajímavé je i srovnání těchto trestních zákonů z let 1950 a 1961 v souvislosti s možností uplatnění trestu smrti. V trestním zákoně z roku 1950 bylo možné za kvalifikovanou vraždu uložit trest doživotí nebo právě trest smrti. V trestním zákoně z roku 1961 se trest smrti stal již trestem „výjimečným“, tedy byla do jisté míry zmírněna přísnost potrestání tohoto trestného činu. K úplnému zrušení trestu smrti však došlo až v souvislosti s novelizací trestního zákona, trestního řádu a zákona o výkonu trestu v polovině roku 1990.²⁵

V následujících kapitolách se budu zabývat pojetím trestného činu vraždy podle naší současně platné trestněprávní úpravy, kterou je zákon č. 40/2009 Sb.

²⁴ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

²⁵ VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 631

3. Trestný čin vraždy podle platné české právní úpravy

V současné době je trestní právo hmotné upraveno zákonem č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Obecně, s ohlédnutím se na historický vývoj trestního práva, lze vyzorovat měnící se potřeby právní regulace a s tím související ochranu různých právních statků. Ať se vrátíme do jakéhokoliv období našich právních dějin, vždy muselo právo reagovat na aktuální situaci ve společnosti. V současnosti již nejsou v popředí zájmů trestního práva například trestné činy proti republice, jako tomu bylo za minulého režimu. Prošli jsme jako stát určitým vývojem, se kterým je spojen i pohled společnosti na kriminalitu, na pachatele trestných činů apod.

Lze tedy říci, že nejdůležitějším a nejvíce hodným ochrany je lidský život. To mimo jiné vyplývá již ze samotné Listiny základních práv a svobod, která v čl. 6 stanovuje, že každý má právo na život, resp. že nikdo nesmí být života zbaven. Život a zdraví člověka tak patří k základním a nejdůležitějším hodnotám chráněným trestním právem. Trestní zákoník upravuje trestné činy proti životu a zdraví v první hlavě zvláštní části, řadí je tak na „čelné“ místo mezi ostatními ustanoveními. Systematicky odděluje trestné činy proti životu, trestné činy proti zdraví a trestné činy ohrožující život nebo zdraví. Ochrana života a zdraví se však obsahem hlavy první nevyčerpává, nýbrž je zajištěna i v dalších hlavách, v základních nebo v kvalifikovaných skutkových podstatách. Je tomu tak proto, že lidský život a zdraví bývají ohroženy i při útocích, které primárně směřují proti jiným vztahům (srov. např. § 173 odst. 4).²⁶

3.1. Právní úprava trestného činu vraždy v trestním zákoníku č. 40/2009 Sb.

Trestní zákoník považuje trestný čin vraždy za nejtěžší trestný čin proti životu. Pojem vraždy vychází z tradičního pojetí trestního práva a je v základu definován jako úmyslné usmrcení jiného, přičemž řadí vraždu, resp. vraždu spáchanou v rozmyslu nebo po předchozím uvážení (§ 140), zabití (§ 141), vraždu novorozeného dítěte matkou (§ 142), usmrcení z nedbalosti (§ 143) a účast na sebevraždě (§ 144) mezi trestné činy proti životu.²⁷ Úmyslné usmrcení

²⁶ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 551

²⁷ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, s. 477

člověka - vraždu, postihuje trestní zákoník nejpřísněji ze všech trestných činů proti životu. Z hlediska míry úmyslného způsobení následku pak rozlišuje na vraždu prostou (upravenou ustanovením § 140 odst. 1) a na vraždu spáchanou s rozmyslem nebo po předchozím uvážení (upravenou v ustanovení § 140 odst. 2). K oběma typům se pak vztahuje ustanovení § 140 odst. 3, které obsahuje výčet okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby. Důvodem tohoto rozlišení je snaha zákonodárce diferencovat různě závažné úmyslné útoky proti životu. Podstatně výrazněji je však z uvedeného hlediska odlišeno úmyslné usmrcení člověka v případě, kdy pachatel jiného usmrtí v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného, a to v rámci samostatné privilegované skutkové podstaty zabití dle § 141 (blíže v kapitole 3.8.1.). V tomto směru je významné, že v těchto případech zákonodárce nejen postihuje čin podstatně mírněji, ale i názvem trestného činu snímá z pachatele stigma vraha.²⁸

3.2. Vražda dle § 140

- (1) *Kdo jiného úmyslně usmrtí, bude potrestán odnětím svobody na deset až osmnáct let.*
- (2) *Kdo jiného úmyslně usmrtí s rozmyslem nebo po předchozím uvážení, bude potrestán odnětím svobody na dvanáct až dvacet let.*
- (3) *Odnětím svobody na patnáct až dvacet let nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2*
 - (a) *na dvou nebo více osobách,*
 - (b) *na těhotné ženě,*
 - (c) *na dítěti mladším patnácti let,*
 - (d) *na úřední osobě při výkonu nebo pro výkon její pravomoci,*
 - (e) *na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi v souvislosti s výkonem jejich povinnosti,*
 - (f) *na zdravotnickém pracovníkovi při výkonu zdravotnického zaměstnání nebo povolání směřujícího k záchraně života nebo ochraně zdraví, nebo na jiném, který plnil svoji obdobnou povinnost při ochraně života, zdraví nebo majetku vyplývající z jeho zaměstnání, povolání postavení nebo funkce nebo uloženou mu podle zákona,*
 - (g) *na jiném pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnosti, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání,*

²⁸ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, s. 478

(h) *opětovně,*

(i) *zvláště surovým nebo trýznivým způsobem, nebo*

(j) *v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného majetkový prospěch nebo ve snaze zakrýt nebo usnadnit jiný trestný čin nebo z jiné zavrženíhodné pohnutky.*

(4) *Příprava je trestná.*²⁹

Předmětem ochrany dle tohoto ustanovení trestního zákoníku je lidský život, který je zároveň objektem trestného činu vraždy. Proto pro správné vymezení takového objektu je zapotřebí přesně určit počátek a konec lidského života. Předmětem útoku může být pouze živý člověk, a to jednak dítě od okamžiku, kdy přestalo být lidským plodem, a poté dospělý člověk až do okamžiku své smrti v biologickém smyslu. Přeměna plodu na živého člověka nastává začátkem porodu, přičemž pro trestní právo je velice důležité určení tohoto okamžiku, a to z důvodu trestní ochrany a rozlišení trestního postihu jako trestných činů vraždy dle § 140 a vraždy novorozeného dítěte matkou dle § 142 a také trestných činů proti těhotenství ženy dle § 159 až § 162.³⁰

Pojem smrti je vykládán na základě poznatků lékařské vědy. Jedná se tedy o biologickou smrt mozku, což znamená, že se lidský organismus nachází v takovém stavu, u kterého je obnovení všech životních funkcí již vyloučeno. Naopak tzv. klinickou smrt nelze považovat za smrt ve smyslu § 140, neboť za současného stavu lékařské vědy i po zastavení životně důležitých funkcí, jako je zastavení činnosti srdce a dýchání, které dříve vedlo nutně ke smrti, je možné obnovení těchto činností, a tím možná i záchrana života. Pro trestní právo je také podstatné, že zjištění okamžiku smrti a metoda jejího určení je výlučně věcí lékařské vědy. Kategorie tzv. klinické smrti, která je pouhým faktem zástavy vitálních funkcí, jejichž obnova je případně možná, se nyní nahrazuje kategorií biologické smrti mozku, jíž se rozumí smrtelný stav člověka, ze kterého je návrat do života vyloučen.³¹ V případě úmyslného útoku proti životu člověka, při kterém dojde ke klinické smrti, avšak včasným lékařským zásahem jsou všechny životní funkce obnoveny, jedná se v trestním právu o pouhý pokus trestného činu vraždy.

²⁹ Zákon číslo 40/2009 Sb., trestní zákoník

³⁰ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 1298

³¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 1298

Okamžik smrti a jeho přesné určení je velice důležité také ve zdravotnictví. Dle § 10 zákona č. 285/2002 Sb., transplantační zákon, lze odběr od zemřelého dárce provést až v okamžiku, byla-li zjištěna smrt, přičemž k určení smrti je zapotřebí dvou lékařů, kteří nezávisle na sobě konstatují smrt. Smrt se tak zjišťuje prokázáním nevratné zástavy krevního oběhu, nebo nevratné ztráty funkce celého mozku, včetně mozkového kmene v případech, kdy jsou funkce dýchání nebo krevního oběhu udržovány uměle („smrt mozku“).

Z hlediska vnitřní struktury obsahuje ustanovení § 140 trestního zákoníku základní skutkovou podstatu (§140 odst. 1), dále kvalifikovanou skutkovou podstatu (§ 140 odst. 2) a okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby, které jsou pro obě skutkové podstaty § 140 odst. 1 a odst. 2 společné. Privilegované skutkové podstaty pak můžeme nalézt v ustanoveních § 141 (zabití) a § 142 (vražda novorozeného dítěte matkou) a vedle toho také v ustanovení § 144, upravujícím zvláštní faktické formy účastenství na smrti osoby, která zemře vlastní rukou (návod a účast na sebevraždě).³²

3.3. Vražda prostá dle § 140 odst. 1

Vražda prostá je negativně vymezena vůči ostatním závažnějším typům vraždy, a to tak, že se jedná o úmyslné usmrcení jiného, které bylo spácháno bez rozmyslu nebo bez předchozího uvážení, na druhou stranu při něm pachatel nejednal ani v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného. Dle důvodové zprávy jde o jednání pachatele v náhlém hnutí mysli, v afektu a podobných stavech, resp. o spontánnost smrtícího útoku.³³

3.4. Vražda kvalifikovaná dle § 140 odst. 2

V ustanovení § 140 odst. 2 je uvedena samostatná skutková podstata trestného činu vraždy, která však z hlediska své povahy je skutkovou podstatou kvalifikovanou. Zákonodárce sice využívá poněkud odlišnou legislativní techniku, než je v trestním zákoníku obvyklé, neboť neodkazuje na odstavec první, ale jeho

³² TAUCHEN, J; SCHELLE, K. a kol. *Trestné činy proti životu a zdraví včera a dnes*. Ostrava: KEY Publishing, s. r. o., 2015, s. 163

³³ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, s. 478

text znovu opakuje – „jiného úmyslně usmrtí“ – a doplňuje ho slovy „s rozmyslem nebo po předchozím uvážení“.³⁴

Na rozdíl od vraždy prosté, kde je předpokladem pachatelovo jednání v náhlém hnutí mysli, trestní zákoník v tomto ustanovení přísněji trestá pachatele, který jiného úmyslně usmrtí s rozmyslem nebo po předchozím uvážení. Rozmysl lze vymezit negativně, tedy jako situaci, kdy se nejedná o náhlé hnutí mysli. Pachatel jednající s rozmyslem pečlivě zváží své jednání a na základě takového svého subjektivního přístupu jiného úmyslně usmrtí. Jedná-li pachatel s rozmyslem, zvážil zásadní okolnosti svého předpokládaného jednání, a to jednak z hlediska svědčícího pro úmyslné usmrcení jiného a jednak z hlediska zvolení vhodných prostředků k jeho provedení. Oproti předchozímu uvážení však u rozmyslu chybí vyšší míra rozvahy, jedná se tedy o méně intenzivní stupeň racionální kontroly pachatele nad svým jednáním směřujícím k úmyslnému usmrcení jiného než je předchozí uvážení.³⁵ Rozmysl je tedy určitou myšlenkovou činností pachatele před spácháním činu a je zároveň určitým dělítkem mezi vraždou prostou a vraždou spáchanou s rozmyslem.

„O jednání s rozmyslem se může jednat např. tehdy, když pachatel proti poškozenému nejprve zaútočil v afektu, v němž poškozenému způsobil závažná zranění, která by však bezprostředně nevedla k jeho smrti, avšak následně zraněného poškozeného na určitou dobu opustil, a když se k němu vrátil, ve vražedném jednání pokračoval.“³⁶ Proto rozhodným mezníkem v této situaci je okamžik, kdy pachatel od poškozeného odešel a měl tak příležitost jednak celou situaci vyhodnotit a jednak se zbavit svého afektu či chvilkového psychického rozpoložení. Pachatel se však vrátil a poškozeného usmrtil. Z tohoto důvodu byl tento skutek kvalifikován jako vražda s rozmyslem.

Předchozí uvážení se od rozmyslu liší vyšší mírou intenzity, tedy pachatel z časového hlediska dlouhodoběji plánuje svůj čin, zvažuje, které prostředky k jeho spáchání použije a způsob, jakým čin provede tak, aby došlo k úspěšnému usmrcení jeho oběti. Jde tedy o naplánování si svého činu, avšak aby byla

³⁴ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 1303

³⁵ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 1305

³⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 9. 2015, sp. zn. 8 Tdo 998/2015, uveřejněné pod číslem 10/2016 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část trestní

naplněna podmínka usmrcení po předchozím uvážení, nevyžaduje se žádná extrémní rafinovanost a propracovaná příprava, postačí i jednoduché naplánování činu.

3.5. Vražda spáchaná za okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby dle § 140 odst. 3

Ustanovení § 140 odst. 3 obsahuje katalog okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby a vztahuje se tak k oběma typům vraždy – tedy jak k vraždě prosté dle § 140 odst. 1, tak i k vraždě kvalifikované dle § 140 odst. 2. Významné je toto ustanovení především z důvodu, že v případě, kdy pachatel spáchá vraždu prostou (v náhlém hnutí mysli) za okolností uvedených v tomto ustanovení, například na dvou nebo více osobách, bude trestán stejně, jako by spáchal vraždu kvalifikovanou (s rozmyslem nebo po předchozím uvážení).³⁷

Vražda na dvou nebo více osobách dle § 140 odst. 3 písm. a) se řadí do kategorie „těžších následků“, což odpovídá i trestu za ni uloženému. Takový pachatel bude potrestán trestem odnětí svobody na dvanáct až patnáct let, popřípadě výjimečným trestem. Tato kvalifikovaná skutková podstata vraždy je naplněna v případě, kdy pachatel usmrtí jedním skutkem dvě nebo více osob. Podstatný je však pojem „jedním skutkem“, neboť kdyby se pachatel dopustil trestného činu vraždy opětovně, spadala by kvalifikace takového činu pod § 140 odst. 3 písm. h). Důležité je i hledisko zavinění, pachatel musí vědět, nebo musí být alespoň srozuměn se skutečností, že oběťmi jeho činu jsou dvě či více osob. V opačném případě by chyběl úmysl, tedy obligatorní znak subjektivní stránky trestného činu vraždy a nemohl by být tento čin kvalifikován podle tohoto ustanovení trestního zákoníku.

Další zvlášť přitěžující okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby je *vražda na těhotné ženě* dle § 140 odst. 3 písm. b). Těhotná žena, tj. žena od počátku nidace do začátku porodu³⁸, je hodna zvláštní ochrany před trestnými činy, neboť je považována za více ohroženou osobu. Jak jsem již uvedla v kapitole 3. 2., objektem trestného činu vraždy je vždy život člověka, přičemž za živého člověka je považováno dítě od začátku porodu až do jeho biologické smrti.

³⁷ JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné*. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, s. 485

³⁸ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 1307

Proto v případě těhotné ženy je ochrana lidského plodu poskytována zprostředkovaně, a to zvýšenou trestností vraždy na těhotné ženě. Zajímavé je hledisko zavinění, kdy u této zvlášť přitěžující okolnosti postačí pouze nedbalost dle § 17 písm. b) trestního zákoníku, neboť se nevyžaduje, aby pachatel věděl, že jde o těhotnou ženu. Postačí, že vzhledem k okolnostem případu to pachatel vědět měl a mohl.³⁹

Vražda na dítěti mladším patnácti let dle § 140 odst. 3 písm. c). Dítě mladší patnácti let spadá stejně jako těhotná žena do kategorie více ohrožených osob, tedy osob, které jsou hodny vyšší ochrany před trestnými činy. Zároveň dítětem mladším patnácti let se rozumí takové dítě, které v den vraždy, která na něm byla spáchána, nedovršilo věk patnácti let. Toto ustanovení tedy chrání dítě do dne předcházejícího dni jeho patnáctých narozenin. I v tomto případě postačí z hlediska zavinění pouhá nedbalost, neboť pachatel nemusí znát věk tohoto dítěte, ale postačí, že se zřetelem na okolnosti a své osobní poměry tuto skutečnost vědět měl a mohl.⁴⁰

Vražda na úřední osobě dle § 140 odst. 3 písm. d). V případě vraždy na úřední osobě pachatel usmrtí úřední osobu při výkonu či pro výkon její pravomoci. Výčet těchto osob je obsažen v ustanovení § 127 trestního zákoníku.

Vražda na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi dle § 140 odst. 3 písm. e). Pro naplnění této okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby pachatel spáchá trestný čin vraždy na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi v souvislosti s výkonem jejich povinnosti. Souvislost postačí jakákoliv, byť jen vzdálená. *Svědék* je osoba odlišná od obviněného, která je předvolána orgánem činným v přípravném řízení trestním nebo soudem, mezinárodním soudním orgánem nebo vyšetřovací komisí Poslanecké sněmovny, aby jako svědek vypovídala o skutečnostech, které vnímala svými smysly. *Znalcem* se rozumí osoba odlišná od procesních stran, která je specialistou ve svém oboru a její stanovisko je nezbytně nutné k posouzení a objasnění určité skutečnosti. Přibírá ji orgán činný v přípravném řízení, soud, strana v trestním řízení, popř. vyšetřovací komise Poslanecké sněmovny. *Tlumočnick* je ta osoba, která překládá z českého jazyka do jazyka

³⁹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 1308

⁴⁰ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 1308

cizího a naopak. Tlumočnickem je též osoba, která sděluje ústní projevy hluchoněmé osobě pomocí znakové řeči.⁴¹

Vražda na zdravotnickém nebo podobném pracovníkovi dle § 140 odst. 3 písm. f). Další zvlášť přitěžující okolností je vražda spáchaná na zdravotnickém nebo podobném pracovníkovi při výkonu jeho zdravotnického zaměstnání či povolání, sloužícího k ochraně života a zdraví. Za zdravotnického pracovníka je považována fyzická osoba vykonávající odbornou zdravotnickou praxi v některém ze zdravotnických oborů, pro kterou získala způsobilost svým vzděláním. Zdravotnické pracovníky lze obecně rozdělit na lékaře, zubní lékaře, farmaceuty a jiné zdravotnické pracovníky (vykonávající zdravotnické povolání, čímž se rozumí souhrn činností při poskytování zdravotní péče dle zákona č. 96/2004 Sb.) Pro naplnění této skutkové podstaty vraždy musí dojít k tomuto činu při výkonu zdravotnického zaměstnání nebo povolání směřujícího k záchraně života nebo ochraně zdraví, tedy bezprostředně při poskytování zdravotnické péče. Nezáleží, jestli je vražda spáchaná na takové osobě při poskytování zdravotnické péče v terénu, v ambulanci či nemocnici. Co se týká zavinění, postačí pachatelův eventuální úmysl, tedy postačí, když může být pachatel s touto okolností pouze srozuměn.⁴²

Vražda pro rasovou či národnostní příslušnost nebo pro politické či náboženské přesvědčení dle § 140 odst. 3 písm. g). Pojem „rasa“ znamená, že se jedná o skupinu lidstva, která se od jiné skupiny liší různými znaky, jako je např. barva pleti apod. Pojem „národnost“ značí, že se jednotlivec řadí k určitému národu, jehož je součástí, a toto právo je stanoveno též Listinou základních práv a svobod v ustanovení čl. 24. „Politické přesvědčení“ značí vztah k určité politické skupině, k politickým názorům apod. a jeho ochrana je stanovena taktéž Listinou základních práv a svobod v ustanovení čl. 20. „Náboženským přesvědčením“ se pak rozumí vztah jak aktivní, tak i pasivní k určitému konkrétnímu náboženství a k příslušné církvi. V případě spáchání vraždy za této

⁴¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 1309

⁴² ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 1311–1312

zvláště přitěžující okolnosti jedná pachatel vždy v přímém úmyslu právě pro některou z těchto pohnutek.⁴³

Vražda spáchaná opětovně dle § 140 odst. 3 písm. h). Vražda spáchaná opětovně je případem, kdy pachatel spáchá vraždu dle § 140 odst. 1 nebo 2 opakovaně, tedy jedná se o souběh trestných činů, u kterého se nevyžaduje, aby za takový čin byl pachatel pravomocně odsouzen, anebo byl-li za takový čin pravomocně odsouzen, ale hledí se na něj, jakoby odsouzen nebyl.

Vražda spáchaná zvláště surovým nebo trýznivým způsobem dle § 140 odst. 3 písm. j). Za vraždu spáchanou zvláště surovým způsobem je považován takový čin, kdy je pachatelův vražedný útok vedený s extrémně vysokou mírou brutality, která se absolutně vymyká z běžného rámce trestných činů usmrcení. To vyplývá například z rozsudku Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 11. 1991, sp. zn. 7 To 62/91 (Sb. rozh. tr. č. 1/1993), podle kterého však není nezbytné, aby útok zároveň vyvolával zvýšenou trýzeň poškozeného. Dle odůvodnění tohoto rozsudku pachatel násilím vnikl do bytu poškozené, a když se poškozená bránila proti jeho jednání, fyzicky ji napadl tím způsobem, že ji povalil na válendu, kde ji oběma rukama rdousil. Když poškozená spadla na zem, zaútočil na ni nejméně dvěma noži s čepelí délky 14 a 16 centimetrů, přičemž jí opakovanými řezy způsobil několik řezných ran od týlní krajiny vlevo až po pravé ucho, zasahujících až 8 centimetrů hluboko do tkání krku, přerušujících zde cévní a nervové svazky, průdušnici, jícen a zčásti hrtanové chrupavky, dále jí zasadil nejméně 18 bodných ran do oblasti krku, pravého ramene a paže. V závěru útoku ji osmkrát bodl do zad tak, že čepel pronikla do dutiny hrudní. Poškozená především v důsledku vykrvácení z řezných ran na krku zemřela.⁴⁴ Právě z tohoto příkladu je patrná pachatelova extrémní brutalita, kdy svou oběť usmrtil větším počtem nástrojů a také extrémně vysokou intenzitou jeho činu, která je zřetelná zejména počtem zasazených ran a v neposlední řadě také místy na těle poškozené, na které pachatel cílil své útoky.

Oproti vraždě spáchané zvláště surovým způsobem, je vražda spáchaná zvláště trýznivým způsobem odlišná, a to především z toho důvodu, že pachatel sice nejedná s extrémně vysokou mírou brutality či extrémní intenzitou svého

⁴³ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 1313

⁴⁴ DRAŠTÍK, A; HASCH, K; KUČERA, P; RIZMAN, S. *Přehled judikatury. Trestné činy proti životu a zdraví / Nutná obrana*. Praha: ASPI, a.s., 2007, s. 47

útoku, ale postačí, že svou oběť vystaví bolestem za hranicí snesitelnosti trvajícím třeba i po kratší dobu nebo méně intenzivním, ale zato déle trvajícím způsobem, který zasahuje celou osobnost poškozeného. Příkladem vraždy zvlášť trýznivým způsobem je například usmrcení vyhladověním, nedostatkem tekutin, postupným řezáním břitvou na různých částech těla až do vykrvácení apod.⁴⁵

Vražda spáchaná s úmyslem získat pro sebe nebo pro jiného majetkový prospěch nebo ve snaze zakrýt nebo usnadnit jiný trestný čin nebo z jiné zavrženíhodné pohnutky dle § 140 odst. 3 písm. j). Poslední okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby je spáchání činu uvedeného v odstavcích 1 nebo 2 v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného majetkový prospěch, což je považováno za zavrženíhodnou pohnutku. Ta je pak charakterizována jako pohnutka svědčící o morální zvrhlosti, bezcitnosti, bezohledném sobectví a naprosté neúctě k lidskému životu. Proto je například jednočinný souběh vraždy a loupeže vyloučen, neboť by se takový čin posoudil právě podle tohoto ustanovení trestního zákoníku, tedy jako vražda spáchaná v úmyslu získat majetkový prospěch.⁴⁶

O jednání pachatele se snahou zakrýt jiný trestný čin půjde například v případě, kdy pachatel zamýšlí spácháním vraždy odstranit svědka jeho předchozí trestné činnosti apod. Jako příklad bych uvedla Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 6. 8. 2003, sp. zn. 8 To 90/03 (Sb. rozh. tr. č. 37/2005), podle kterého je „*usmrcení jiné osoby v úmyslu odstranit ji jako svědka činu, který předcházel takovému usmrcení a který nenaplnuje znaky skutkové podstaty určitého trestného činu nebo u něho není možné naplnění těchto znaků již prokázat, ale jehož odhalení považuje pachatel pro sebe za nepříznivé, lze posoudit jako trestný čin vraždy spáchaný z jiné zvlášť zavrženíhodné pohnutky.*“⁴⁷

O vraždu spáchanou ve snaze usnadnit jiný trestný čin pak půjde v případě, kdy pachatel usmrtí osobu, čímž se mu zjednoduší situace pro páčání další trestné činnosti, například usmrtí strážného v bance, aby si tímto usnadnil cestu pro získání bankovní hotovosti. Pro naplnění této kvalifikované skutkové

⁴⁵ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 1315

⁴⁶ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, s. 486

⁴⁷ DRAŠTÍK, A; HASCH, K; KUČERA, P; RIZMAN, S. *Přehled judikatury. Trestné činy proti životu a zdraví / Nutná obrana*. Praha: ASPI, a.s., 2007, s. 86

podstaty, tedy páčání činu ze zavrženíhodné pohnutky, se vyžaduje pachatelův přímý úmysl, avšak ve vztahu k následku postačí úmysl eventuální.⁴⁸

3.6. Příprava trestného činu vraždy dle § 140 odst. 4

Přípravou se dle § 20 trestního zákoníku rozumí „*jednání, které záleží v úmyslném vytváření podmínek pro spáchání zvlášť závažného zločinu, zejména v jeho organizování, opatřování nebo přizpůsobování prostředků nebo nástrojů k jeho spáchání, ve spolčení, srocení, v návodu nebo pomoci k takovému zločinu, je přípravou jen tehdy, jestliže to trestní zákon u příslušného trestného činu výslovně stanoví a pokud nedošlo k pokusu ani dokonání zvlášť závažného zločinu.*“⁴⁹ Příprava je považována za první trestněprávně relevantní vývojové stádium trestného činu a je trestná jen u některých trestných činů, které musí splňovat dvě podmínky, a to, že spadají do kategorie zvlášť závažných zločinů a zároveň, že trestní zákoník musí jeho trestnost stanovit. Obě tyto podmínky trestný čin vraždy splňuje. Vzhledem k tomu, že z hlediska vývojových stádií trestného činu je příprava řazena jako první stadium, logicky pak bude trestné i druhé trestněprávně relevantní vývojové stádium trestného činu, kterým je pokus. Ten pak bude dle § 21 odst. 2 trestního zákoníku trestán podle trestní sazby za dokonáný trestný čin.

3.7. Skutková podstata trestného činu vraždy

Skutkovou podstatu lze charakterizovat jako souhrn typových znaků trestného činu, prostřednictvím nichž se od sebe tyto jednotlivé trestné činy odlišují. Zvláštní část trestního zákoníku je v podstatě katalogem skutkových podstat trestných činů, kde jsou rozděleny na základě hodnotového systému do třinácti hlav. Skutková podstata trestného činu vraždy je uvedena v hlavně první, prvním odstavci § 140 trestního zákoníku takto: „*Kdo jiného úmyslně usmrtí*“. Znaky skutkové podstaty trestného činu se pak rozdělují na objekt, objektivní stránku, subjekt a subjektivní stránku, přičemž tzv. obecné znaky, kterými jsou např. věk pachatele nebo přičetnost, se do znaků skutkové podstaty neřadí. Možné je také rozdělení skutkových podstat podle závažnosti trestného činu, a to na

⁴⁸ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 1316

⁴⁹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

základní, kvalifikovanou a privilegovanou skutkovou podstatu. Pro základní skutkovou podstatu je typické, že bývá uvedena v prvním odstavci jednotlivých ustanovení. V případě trestného činu vraždy je uvedena v § 140 odst. 1 trestního zákoníku a jedná se tak o skutkovou podstatu vraždy prosté (viz. 3.3). Kvalifikovaná skutková podstata (viz. 3.4) je vyjádřena v dalším ustanovení § 140 a pro naplnění této kvalifikované skutkové podstaty je vyžadován rozmysl či předchozí uvážení, přičemž se jedná o společensky závažnější skutkovou podstatu, než kterou je skutková podstata základní. Nakonec privilegovaná skutková podstata značí nižší stupeň společenské škodlivosti než základní skutková podstata. Příkladem privilegované skutkové podstaty je vražda novorozence dítěte matkou dle § 142, kdy matka usmrtí své dítě „v rozrušení způsobeném porodem“, která se oproti základní skutkové podstatě vraždy „kdo jiného úmyslně usmrtí“ liší svými znaky vyjadřujícími její typovou škodlivost, tedy škodlivost pro společnost.⁵⁰

3.7.1. Objekt a objektivní stránka

Obecně objektem trestného činu rozumíme jakékoliv právní hodnoty a zájmy, na jejichž zachování má společnost zvláštní zájem, proto jim stát poskytuje trestněprávní ochranu. Od objektu trestného činu je třeba odlišit také předmět útoku, neboť jím se rozumí konkrétní reálné předměty, které trestný čin bezprostředně zasahuje. Objektem trestných činů proti životu a zdraví je tedy lidský život, proto je nezbytné přesné určení počátku a konce lidského života, jak jsem již uvedla v kapitole 3.2.

Objektivní stránka trestného činu je vyjádřena způsobem spáchání trestného činu a jeho následky. Jejimi obligatorními znaky jsou jednání, následek a příčinná souvislost mezi jednáním a následkem (tzv. kauzální nexus). V případě vraždy je objektivní stránka vymezena způsobem následku – usmrcením člověka. Není však určeno, jakým způsobem a jakými prostředky toho má být dosaženo, proto je vraždou jak zastřelení, probodnutí, tak i dlouhodobé týrání a nepodávání stravy dítěti anebo dehydratační podávání jedu v malých dávkách.⁵¹ Rozhodující je tedy způsobený následek, proto může jít jak o jeden krátkodobý

⁵⁰ NOVOTNÝ, František; SOUČEK, Josef et. Al. *Trestní právo hmotné*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. 393 s. ISBN: 978-80-7380-291-2, s. 121

⁵¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 1299

akt (v případě vraždy prosté dle § 140 odst. 1), tak o postupné a dlouhotrvající působení na tělesnou integritu.⁵² Usmrcení člověka je možné spáchat jak konáním, tak i opomenutím takového konání. Opomenutí je upraveno v ustanovení § 112 trestního zákoníku, které stanovuje, že „*jednáním se rozumí i opomenutí takového konání, k němuž byl pachatel povinen podle jiného právního předpisu, úředního rozhodnutí nebo smlouvy, v důsledku dobrovolného převzetí povinnosti konat nebo vyplývala-li taková zvláštní povinnost z jeho předchozího ohrožujícího jednání anebo k němuž byl z jiného důvodu podle okolností a svých poměrů povinen.*“⁵³ Podmínkou tedy je, že se musí jednat o opomenutí zvláštní povinnosti, kde společnost s konáním určité (povinné osoby) předem počítá a spoléhá se na ni, a proto ji stanoví jako povinnost právní. Opomenutí je stejně závažné jako konání v případě, že někdo nekoná to, co je jeho právní povinností, nestačí proto pouhé porušení morální povinnosti. Z toho důvodu je zapotřebí od sebe rozlišit obecnou a zvláštní povinnost konat. Obecná povinnost konat vyplývá například z ustanovení § 150 trestního zákoníku, z něhož plyne povinnost poskytnutí pomoci a v opačném případě (tedy neposkytnutí pomoci) je naplněna skutková podstata trestného činu podle tohoto ustanovení. Porušení obecné povinnosti nezakládá trestní odpovědnost za následek tím způsobený ani v případě, že by jej osoba povinná zamýšlela způsobit, odpovídá tak pouze za porušení této obecné povinnosti.⁵⁴

Rozdíl mezi obecnou a zvláštní povinností konat bych uvedla na příkladu, kdy druh matky dítěte nemá právní povinnost uloženou zákonem (zvláštní povinnost) pečovat o dítě družky. Není proto trestně odpovědný za smrt dítěte, která nastala v důsledku opomenutí potřebné péče a zajištění lékařské pomoci. V takovém případě by druh matky dítěte byl odpovědný za neposkytnutí pomoci plynoucí z ustanovení § 150 trestního zákoníku, ale ne z trestného činu vraždy dle ustanovení § 140 trestního zákoníku. Dalším příkladem je pachatel, který opustí dítě, o něž má *zvláštní* povinnost pečovat, a je tak srozuměn s jeho smrtí, nedopouští se trestného činu opuštění dítěte (§ 195), ale trestného činu vraždy (§ 140). Z toho vyplývá, že z hlediska trestního práva je velice důležité určit, zda čin spáchaný opomenutím byl porušením obecné či zvláštní povinnosti konat,

⁵² JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, s. 482

⁵³ Zákon číslo 40/2009 Sb., trestní zákoník

⁵⁴ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 1300

neboť by se při každé z těchto možností jednalo o naplnění jiné skutkové podstaty různých trestných činů.

3.7.2. Subjekt a subjektivní stránka

Pojmem „subjekt“ označujeme pachatele trestného činu, který je trestně odpovědný v případě, že spáchá čin, jímž naplní skutkovou podstatu některého z trestných činů uvedených ve zvláštní části trestního zákoníku. Pachatelem je též osoba, která trestný čin pouze připravuje či se o jeho dokonání pokusí. Obecně je však pachatelem ten, kdo bezprostředně spáchal trestný čin. V případě vraždy může být pachatelem kdokoliv, přesněji kterákoliv fyzická osoba.⁵⁵ Subjektem trestného činu vraždy ale může být i právnická osoba (srov. § 7 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim).⁵⁶

Subjektivní stránka charakterizuje trestný čin z hlediska jeho vnitřní stránky, z pohledu psychiky pachatele a jeho vnitřního stavu mysli (na rozdíl od objektivní stránky, která zahrnuje vnější znaky trestného činu). Jediným obligatorním znakem subjektivní stránky trestného činu je zavinění, což vyplývá z ustanovení § 13 odst. 2 trestního zákoníku, který stanovuje, že k trestní odpovědnosti za trestný čin je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákoník výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti. Fakultativními znaky jsou pak pohnutka, cíl a záměr.⁵⁷ První formou zavinění je právě úmysl, který představuje jak složku vědění, tak i složku volní směřující k uskutečnění určitých skutečností zakládajících trestný čin. Úmysl pak můžeme rozdělit do dvou forem, kterými jsou úmysl přímý (pachatel věděl, že svým jednáním ohrozí či poruší zájem chráněný trestním zákoníkem a zároveň takového ohrožení či porušení chtěl dosáhnout) a úmysl nepřímý – tzv. eventuální (pachatel věděl, že svým jednáním může ohrozit či porušit zájem chráněný trestním zákoníkem a v takovém případě s tím byl srozuměn). Z hlediska subjektivní stránky je třeba úmyslu, který směřuje k usmrcení člověka. Nemusí se však jednat jen o úmysl přímý, postačí úmysl eventuální. V případě, že by pachatel jednal s úmyslem poškodit nebo ohrozit jiný zájem chráněný trestním zákoníkem než zájem na ochraně života a jeho jednání

⁵⁵ Srov. s trestným činem vraždy novorozence matkou dle § 142, kdy pachatelem takového činu může být pouze matka dítěte.

⁵⁶ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 555

⁵⁷ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 179

mělo za následek smrt člověka, nebude trestně odpovědný za vraždu, neboť zde chybí jeho úmysl.⁵⁸

Z důvodové zprávy k trestnímu zákoníku vyplývá, že míra úmyslného způsobení následku nemusí být u všech vražd stejná. Z toho důvodu je pak dle trestního zákoníku přísněji sankcionován pachatel, který úmyslně usmrtí jiného s rozmyslem nebo po předchozím uvážení, na rozdíl od pachatele, který svůj čin způsobí v náhlém hnutí mysli. Zároveň však platí, že vraždu spáchanou v náhlém hnutí mysli i vraždu způsobenou po předchozím uvážení lze spáchat s pouhým eventuálním úmyslem. Příkladem eventuálního úmyslu bude pachatel, který si naplánuje a provede loupežný útok způsobem, který může vést k usmrcení jiného a je s takovým následkem srozuměn. Rozmysl a předchozí uvážení ve smyslu platného českého trestního práva nelze směřovat s formami zavinění. Jde o kvalifikační okolnosti v případech úmyslného usmrcení, které jsou charakterizovány způsobem rozhodování pachatele směřujícího k úmyslnému zavinění.⁵⁹

Subjektivní stránka (resp. zavinění) trestného činu vraždy je velmi obtížně zjištělná, avšak právě její zjištění a následné prokázání je nezbytné ke správné právní kvalifikaci vraždy. Dovozuje se z okolností činu, především pak z toho, zda pachatel jednal v úmyslu napadeného zavraždit, jaké nástroje ke spáchání činu použil, zda cíleně útočil na takové části těla, kde by mohl zasáhnout životně důležité orgány, jaký měl pachatel motiv apod. Až po objasnění těchto okolností může být prokázán pachatelův úmysl spáchat vraždu a může tak být z tohoto trestného činu uznán vinným.

Jako příklad bych uvedla Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 10. 7. 1935 Zm IV 258/32, *Sbírka rozhodnutí NS (1919–1948) – Vážný 5350/1935*: „*K jakému úmyslu se nesla činnost pachatelova, třeba vyvodit – když není důkazu o pohnutce a účelu činu – ze způsobu provedení činu, druhu použité zbraně a důležitosti orgánu těla, který byl napaden, a síly vedených ran.*“ Obžalovaní přepadli svou oběť, kterou kamením bili do hlavy a jiných částí těla, dokud neupadla do bezvědomí. Poškozený kromě početných ran utrpěl roztržení lebeční kosti, což brzy nato vedlo ke smrti. Podle početných zranění obžalovaní způsobili

⁵⁸ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 1300

⁵⁹ JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné*. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, s. 483

poškozenému nejméně 10 ran na hlavě, jejichž následkem byla roztržena lebeční kost. Útok tedy směřoval především proti orgánu lidského těla, jehož zranění, bylo-li dostatečně rozsáhlé a hluboké, má za následek bezpodmínečně smrt. Stejně tak počet ran, kterými obvinění zasáhli poškozeného, a následné roztržení lebeční kosti ukazují jasně na sílu a konsekvantnost, s jakou byl útok proti tomuto důležitému orgánu veden. Zároveň s přihlédnutím k tomu, že obžalovaní jako nástroj k útoku použili kámen, kterým poškozeného bili tak dlouho, dokud neupadl do bezvědomí, tedy že ve svém útoku pokračovali takovou dobu, dokud poškozený nepřestal jevit známky života, možno z těchto skutkových zjištění uzavírat jediné jako úmysl obžalovaných zbavit poškozeného života.⁶⁰

Naopak, co ještě nesvědčí o skutečném úmyslu pachatele spáchat vraždu, je jeho demonstrativní chování před činem, silácké řeči, teatrální příprava apod. Dokonce ani z výhrůžky usmrcení, pronesené během hádky, nelze vyvodit úmysl usmrtit. Podobně je nutné postupovat i při objasňování okolností činu, které jsou podkladem pro právní posouzení a pro právní závěr o naplnění znaků rozmyslu, předchozího uvážení, jakož i silného rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli.⁶¹ Právě z těchto okolností pak lze vyvodit, o který trestný čin úmyslného usmrcení se jedná.

Problematickou se jeví též otázka lhostejnosti pachatele k následku. V praxi (především pro posouzení činu soudem) se vyžaduje *aktivní vztah* pachatele k tomuto následku, avšak není určeno, zda pachatel daný následek chtěl způsobit či byl s jeho možným způsobením pouze srozuměn. Například v případě, že pachatel zaútočí na konkrétní osobu A s úmyslem ji usmrtit, ale vlivem pro pachatele nepříznivých okolností zasáhne osobu B, kterou usmrtí, dopustí se tak trestného činu vraždy ve stádiu pokusu ve vztahu k osobě A a zároveň trestného činu usmrcení z nedbalosti dle § 143 trestního zákoníku ve vztahu k osobě B. Z tohoto příkladu vyplývá, že vražda je úmyslným usmrcením člověka, neboť pachatelovo jednání ve vztahu k osobě A bylo motivováno úmyslem ji usmrtit, zatímco usmrcení osoby B nebude kvalifikováno jako vražda dle § 140 trestního zákoníku a ani jako zabití dle § 141 trestního zákoníku, neboť zde chybí pachatelův úmysl. Podobně je to i v případě omylu v předmětu útoku (*error in objecto, in persona*). Pachatel chce usmrtit osobu A, avšak zasáhne osobu B

⁶⁰ DRAŠTÍK, A; HASCH, K; KUČERA, P; RIZMAN, S. *Přehled judikatury. Trestné činy proti životu a zdraví / Nutná obrana*. Praha: ASPI, a.s., 2007, s. 15

⁶¹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, s. 484

v domnění, že se jedná o osobu A. V takovém případě tento pachatelův omyl nemá význam pro právní kvalifikaci, neboť pravá skutečnost byla v představě pachatele nahrazena jinou stejně významnou skutečností.⁶²

Za přímý úmysl pachatele, podle kterého spáchá dokonanou vraždu dle § 140 trestního zákoníku, se bude považovat situace, kdy pachatel zaútočil na osobu s úmyslem ji usmrtit, avšak její smrt nebyla způsobena tímto útokem, ale až po jeho skončení například vhozením oběti do řeky a jejím následným utonutím. Tím chtěl pachatel jednak svůj čin „zahladit“ a jednak se chtěl „pojistit“ pro případ, že by jeho oběť po útoku stále žila. Tedy jednal již od počátku s úmyslem, že v krajní variantě by mohl svým zahlazovacím jednáním svou oběť usmrtit pro případ, že stále ještě žije. Jinak by tomu ale bylo za situace, kdyby pachatel svou oběť několikrát střelil do hrudníku s úmyslem ji usmrtit a pak v domnění, že je jeho oběť mrtvá, by svůj čin zahladil vhozením oběti do řeky, kde by až následně došlo k její smrti utonutím. V takovém případě by se tento případ nedal kvalifikovat jako dokonaná vražda, ale jako pokus vraždy.

3.8. Srovnání s ostatními trestnými činy proti životu

Trestní zákoník řadí mezi trestné činy proti životu kromě vraždy také zabití, vraždu novorozeného dítěte matkou, usmrcení z nedbalosti a účast na sebevraždě. Společným znakem pro tyto trestné činy je jejich objekt, kterým je lidský život. Z hlediska závažnosti a společenské škodlivosti zaujímá trestný čin vraždy první místo, avšak ostatní trestné činy mají v této kategorii trestných činů rozhodně své opodstatnění, jak uvedu v následujících podkapitolách.

3.8.1. Zabití

Trestní zákoník v ustanovení § 141 odst. 1 popisuje základní skutkovou podstatu zabití jako „*kdo jiného úmyslně usmrtí v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného, bude potrestán trestem odnětí svobody na tři léta až deset let*“⁶³. Zabití je tak privilegovanou skutkovou podstatou úmyslného usmrcení člověka, avšak z hlediska závažnosti

⁶² ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 1301

⁶³ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

a společenské škodlivosti je tento trestný čin proti životu trestán podstatně nižší trestní sazbou než vražda. Jedná se o úmyslné usmrcení v silném rozrušení pachatele, společným rysem s vraždou je úmysl. Pro naplnění skutkové podstaty zabití postačí u pachatele vyvolání takového emotivního stavu, který je označován jako omluvitelné hnutí mysli. „*Jde o zvláštní znak trestného činu podle § 141 a nelze jej zaměňovat s obecnými podmínkami trestní odpovědnosti, vyjádřenými v ustanoveních o nepřičetnosti a zmenšené přičetnosti (§ 26 a § 27 trestního zákoníku). Závěr o tom, že pachatel jednal v silném rozrušení ve smyslu tohoto zákonného znaku, lze učinit i v případě, že nebyly narušeny jeho schopnosti rozpoznat protiprávnost svého činu a ovládnout své jednání.*“⁶⁴

Za silné rozrušení je považován takový duševní stav pachatele, který může trvat jak krátkodobě, tak i dlouhodobě, ale vyjadřuje určitou afektivní reakci spontánního charakteru. Tato reakce se pak projevuje jako emoční vzrušení či neklid ovlivňující pachatelovo jednání a projevující se v průběhu činu. Nezáleží na tom, zda příčinou takového jednání je nervová labilita pachatele nebo duševní porucha anebo je příčinou tohoto silného rozrušení pouze vlastní strach, úlek, zmatek nebo jiné omluvitelné hnutí mysli. Může vzniknout náhle, ale i prudce, například v důsledku narůstajících obav o život při pronásledování.⁶⁵

Pod pojem „omluvitelné hnutí mysli“ lze podřadit strach, úlek nebo zmatek, a to z důvodu, že pocházejí z pochopitelných a tedy v podstatě i omluvitelných duševních stavů pachatele. Navazují na vnější podněty mimořádné intenzity a zapříčiňují tak vyvolání silného rozrušení pachatele. *Strachem* se rozumí konkrétní reakce pachatele na nebezpečí či ohrožení, zejména ohrožení svého života. *Úlek* a *zmatek* charakterizují duševní stav pachatele, který se projevuje v jeho zkratkovité reakci bez konkrétní představy.⁶⁶

Za předchozí zavrženíhodné jednání poškozeného je považována tzv. provokace. V tomto případě jedná pachatel pod vlivem takového zavrženíhodného jednání poškozeného (provokace), které se dá charakterizovat jako chování nesoucí znaky morální zvrhlosti, bezcitnosti, neúcty poškozeného k ostatním osobám apod. Například půjde o jednání pachatele, který usmrtí osobu v důsledku

⁶⁴ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, s. 480

⁶⁵ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 1327

⁶⁶ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, s. 480

toho, že ho dlouhodobě fyzicky nebo psychicky týrala anebo po určitou dobu sexuálně nebo jinak zneužívala. Sporná se jeví otázka usmrcení osoby pro zavrženíhodné jednání vůči majetku pachatele. Aby se toto jednání dalo kvalifikovat jako zavrženíhodné, muselo by se jednat o takové jednání, jehož výsledkem by bylo ohrožení existenční jistoty pachatele, např. ve formě ožebračení, ztráty sociální jistoty, ztráty domova apod.⁶⁷ V každém případě musí existovat mezi zavrženíhodným jednáním poškozeného a jeho úmyslným usmrcením příčinná souvislost, jinak by se tento skutek nedal kvalifikovat jako trestný čin zabití. Stejně tak nesmí být toto zavrženíhodné jednání poškozeného reakcí na provokaci ze strany pachatele.

Ani v případě zabití jakožto úmyslného usmrcení není vyloučen pachatelův předchozí rozmysl či uvážení. „Podle obecných zásad je privilegovaná skutková podstata zabití speciální vůči skutkové podstatě vraždy, a to i vraždy podle § 140 odst. 2 trestního zákoníku.“⁶⁸ Co se týká objektu v případě trestného činu zabití, je již z umístění tohoto trestného činu do kategorie trestných činů proti životu patrné, že objektem je (stejně jako u vraždy) lidský život. Objektivní stránka zabití se pak také shoduje s objektivní stránkou vraždy, neboť rozhodující je způsobení následku – usmrcení. Není však určeno, jakým způsobem, popřípadě jakými prostředky toho má být dosaženo. V případě zabití jde zpravidla o jeden krátkodobý akt, tedy na rozdíl o vraždy nemůže být za zabití považováno dlouhodobé působení na tělesnou integritu poškozeného. Subjektem trestného činu zabití může být pouze fyzická osoba. Z hlediska subjektivní stránky zabití je vyžadován stejně jako u vraždy úmysl, přičemž je důležité, aby se tento úmysl vztahoval ke způsobení následku, tedy k usmrcení. Pachatelův úmysl postačí i nepřímý, tzv. eventuální.

Trestný čin zabití a vraždy se od ostatních trestných činů jako je usmrcení z nedbalosti (dle § 143), těžké ublížení na zdraví (dle § 145 odst. 1 a 3), ublížení na zdraví (dle § 146 odst. 1 a 4) a ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky (dle § 146a odst. 1 a 5 a dle § 146 odst. 3 a 5) liší pouze formou zavinění ve vztahu

⁶⁷ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 1329

⁶⁸ JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné*. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, s. 481

k následku usmrcení. Proto je pachatelovo zavinění určujícím kritériem pro právní kvalifikaci zabití či vraždy.⁶⁹

Okolnostmi podmiňujícími použití vyšší trestní sazby jsou dle § 141 odst. 2 trestního zákoníku takové okolnosti, při nichž pachatel spáchá trestný čin zabití na dvou nebo více osobách, na těhotné ženě nebo na dítěti mladším patnácti let. Oproti vraždě je tak okruh těchto okolností omezen pouze na těžší následek (na dvou nebo více osobách) a ochranu více ohrožených osob (těhotná žena a dítě mladší patnácti let). Trest za trestný čin zabití je dle trestního zákoníku stanoven v rozmezí od pěti do patnácti let odnětí svobody.

3.8.2. Vražda novorozeného dítěte matkou

Trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou je ve vztahu k vraždě privilegovanou skutkovou podstatou. Ta je obsažena v ustanovení § 142 trestního zákoníku: „*Matka, která v rozrušení způsobeném porodem úmyslně usmrtí při porodu nebo bezprostředně po něm své novorozené dítě, bude potrestána odnětím svobody na tři léta až osm let.*“⁷⁰ Již trestní zákoník č. 140/1961 Sb. popisoval skutkovou podstatu tohoto trestného činu, přičemž se jeho přítomnost v trestním zákoníku pro praxi natolik osvědčila, že byla přejata i do nového a našeho současného trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. To je mimo jiné důvodem toho, že se ponechalo v názvu tohoto trestného činu označení „vražda“, ač toto označení stigmatizuje matku jako vražedkyni, i když není tento trestný čin považován za stejně nebezpečný pro společnost, jako je tomu v případě vraždy dle § 140. Úmyslné usmrcení novorozeného dítěte matkou je trestáno mírněji než vražda, ovšem podmínkou pro to, aby byl tento trestný čin takto právně kvalifikován, je, že usmrcení novorozeného dítěte matkou musí být způsobeno při porodu nebo bezprostředně po něm, a to v silném rozrušení matky způsobeném právě porodem. V případě, že by některá z těchto podmínek chyběla, nedal by se takový trestný čin kvalifikovat jako vražda novorozeného dítěte matkou dle § 142, ale jako vražda dle § 140, popřípadě jako zabití dle § 141. Jako zabití by takový čin mohl být kvalifikován v případě, že by matka usmrtila své dítě v silném rozrušení, avšak toto rozrušení by nebylo způsobené porodem. Důvodem této úpravy jsou především lékařské poznatky o výrazném vlivu porodu na psychiku rodičky ve

⁶⁹ JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné*. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, s. 484

⁷⁰ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

smyslu oslabení její odolnosti vůči vnějším a vnitřním podnětům a brzdění plného rozvinutí mateřského pudu.⁷¹

Objektem tohoto trestného činu je život novorozeného člověka, resp. novorozeného dítěte. Stejně jako v případě vraždy je zde nezbytné určit, jakým okamžikem se stává plod živým člověkem. Je tomu tak již od počátku porodu, přičemž do té doby, tedy do zahájení porodu, se stále ještě jedná o lidský plod, který je chráněn prostřednictvím ochrany těhotné ženy. Ta je součástí kategorie více ohrožených osob, a proto je jí poskytována větší ochrana trestním právem. Shodným rysem s trestným činem vraždy je v případě vraždy novorozeného dítěte matkou objektivní stránka tohoto trestného činu, která je charakterizována usmrcením, a stejně jako u vraždy není dáno, jak má být toto usmrcení provedeno, popřípadě jakými prostředky. Stejně tak jednání může spočívat jak v konání, tak i v opomenutí.⁷²

Odlišným od vraždy, resp. od ostatních trestných činů proti životu, je u tohoto trestného činu subjekt, tedy pachatel. Vraždu novorozeného dítěte matkou může spáchat pouze matka novorozeného dítěte a jde v takovém případě o tzv. konkrétní subjekt. Z hlediska subjektivní stránky je vyžadován úmysl. Co se zavinění týká, je subjektivní stránka shodná s obecnou skutkovou podstatou vraždy a zabití, přičemž úmysl pachatelky musí směřovat k usmrcení novorozeného dítěte. Rozrušení způsobené porodem pak není otázkou přičetnosti nebo zmenšené přičetnosti, ale jde o zvláštní duševní stav odůvodňující nižší trestnost tohoto trestného činu, který má původ ve fyziologických procesech vyvolaných porodem. Stav rozrušení způsobený porodem může trvat i několik dní, proto doba „bezprostředně po porodu“ je považována za skončenou až tehdy, pomine-li u ženy stav rozrušení zapříčiněný porodem.⁷³ Nezbytným pro určení, zda žena jednala v tomto psychickém stavu, je posudek znalce, resp. porodníka. Přitom není podstatné, zda byly narušeny schopnosti pachatelky rozpoznat nebezpečnost svého jednání a ovládnout ho. Zároveň se nevylučuje použití této privilegované skutkové podstaty (§ 142) ani v případě, že matka pojala úmysl usmrtit své dítě již před porodem.⁷⁴

⁷¹ JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné*. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, s. 486-487

⁷² JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné*. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, s. 487

⁷³ ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní právo hmotné*. 8. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 558

⁷⁴ JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné*. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, s. 488

Vymezením pojmu „při porodu nebo hned po něm“ se zabývalo například již rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 3. 1935, Zm II 299/34, *Sbírka rozhodnutí NS (1919-1948) – Vážný 5261/1935*: „Čin je spáchán při porodu ve smyslu § 139 tr. zák. (dle současné právní úpravy ve smyslu § 142) nejen, byl-li vykonán za porodu samého, nýbrž i byl-li vykonán po porodu, avšak v době, kdy trval ještě mimořádný duševní stav u rodičky porodem vyvolaný. Tento stav záleží i v zeslabení vůle rodičky, zejména její schopnosti tlumit pudy v její duši se zrodívší, a může trvati i několik dní.“⁷⁵

K subjektivní stránce se váže například rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 11. 3. 1953, sp. zn. 8 To 13/53, Sb. rozh. tr. č. 89/1953: „Skutečnost, že těhotná žena pojala již před porodem úmysl zbavit se vraždou svého novorozeného dítěte, jež pak při porodu nebo hned po něm úmyslně, ovšem v rozrušení způsobeném porodem, usmrtí, nevylučuje, aby byl čin posuzován jako trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou podle § 217 tr.zák.“⁷⁶ (dle současné právní úpravy dle § 142). Z tohoto rozhodnutí je patrné, že úmysl matky usmrtit své novorozené dítě, pojatý ještě před počátkem porodu, není právně relevantní a není důvodem, aby byl tento čin posuzován jako vražda dle § 140, jestliže je ono samotné jednání vedoucí k usmrcení novorozeného dítěte zapříčiněné rozrušením způsobeným porodem.

3.8.3. Usmrcení z nedbalosti

Trestný čin usmrcení z nedbalosti se řadí do kategorie trestných činů proti životu. Jeho odlišnost však spočívá v tom, že ostatní trestné činy proti životu jsou charakterizovány jako úmyslné, zatímco usmrcení z nedbalosti, jak je již z názvu zřejmé, je trestným činem spáchaným nedbalostním jednáním, tzv. z nedbalosti. V trestním zákoníku je jeho základní skutková podstata vyjádřena v § 143 odst. 1 jako „kdo jinému z nedbalosti způsobí smrt, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti“.⁷⁷ Tento trestný čin se odlišuje nejen od úmyslných trestných činů proti životu, ale také od úmyslných trestných činů proti zdraví, neboť pachatel svým jednáním nemá v úmyslu způsobit jinému smrt nebo

⁷⁵ DRAŠTÍK, A; HASCH, K; KUČERA, P; RIZMAN, S. *Přehled judikatury. Trestné činy proti životu a zdraví / Nutná obrana*. Praha: ASPI, a.s., 2007, s. 98

⁷⁶ DRAŠTÍK, A; HASCH, K; KUČERA, P; RIZMAN, S. *Přehled judikatury. Trestné činy proti životu a zdraví / Nutná obrana*. Praha: ASPI, a.s., 2007, s. 100

⁷⁷ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

těžkou újmu na zdraví či mu ublížit na zdraví, avšak pachatel svým nedbalostním jednáním může způsobit takovou újmu na zdraví, jejímž následkem bude smrt.

S ohledem na výše uvedené je tedy patrné, že trestný čin usmrcení z nedbalosti má s ostatními trestnými činy proti životu společný znak, a to objekt trestného činu, kterým je lidský život. Objektivní stránka je charakterizována způsobením smrti – usmrcením, zároveň pachatel může spáchat tento nedbalostní trestný čin jak konáním, tak i opomenutím.

Subjektem (pachatelem) tohoto trestného činu může být kterákoliv fyzická či právnická osoba, avšak při naplnění okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby může být pachatelem pouze ten, kdo měl v době spáchání trestného činu důležitou povinnost mu uloženu. Z hlediska subjektivní stránky je vyžadována nedbalost, tedy pachatel neměl v úmyslu (ani eventuálním) usmrtit člověka, avšak dopustil se takového jednání, o němž přinejmenším měl a mohl vědět, že jím může způsobit smrt člověka.⁷⁸ Právě v subjektivní stránce je nejviditelnější rozdíl mezi vraždou a usmrcením z nedbalosti, což je reflektováno i ve výši trestů odnětí svobody ukládaných za tento nedbalostní trestný čin.

Dle ustanovení § 143 odst. 2 bude pachatel tohoto trestného činu potrestán odnětím svobody na jeden rok až šest let, spáchá-li čin uvedený v prvním odstavci proto, že porušil důležitou povinnost vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo z povinnosti uložené mu podle zákona. Tuto důležitou povinnost vykládá judikatura jako takovou povinnost, jejíž porušení za dané konkrétní situace podstatně zvyšuje nebezpečí pro lidský život nebo zdraví. Porušení důležité povinnosti je okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby.⁷⁹ Nejčastěji k usmrcení z nedbalosti dochází v dopravě, v potenciálně nebezpečných průmyslových provozech, na stavbách či v dolech nebo při nesprávném zacházení se střelnými zbraněmi, ale také například při péči zdravotníků o své pacienty, nebo při péči rodičů o své děti.⁸⁰

Další okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby dle trestního zákoníku, je skutečnost, že pachatel spáchal tento trestný čin proto, že hrubě porušil zákony o ochraně životního prostředí nebo zákony o bezpečnosti práce nebo dopravy anebo hygienické zákony. Při naplnění této kvalifikované skutkové

⁷⁸ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 560

⁷⁹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, s. 488

⁸⁰ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 559

podstaty dle § 143 odst. 3 bude pachatel potrestán odnětím svobody v délce dvou až osmi let. Nakonec dle ustanovení § 143 odst. 4 bude potrestán pachatel trestem odnětí svobody v délce trvání tří až deseti let, způsobí-li činem uvedeným v odstavci třetím smrt nejméně dvou osob.

3.8.4. Účast na sebevraždě

Sebevraždou se rozumí způsobení smrti sobě samému a toto jednání se považuje za sociálně patologický jev. Pokus sebevraždy tak nemůže být trestným činem. Nezbytné však je, aby trestní zákoník pamatoval na situaci, kdy se někdo účastní sebevraždy jiného člověka, neboť tento čin se svou povahou blíží úmyslnému usmrcení. Trestný čin účasti na sebevraždě je upraven v ustanovení § 144 následovně: *„Kdo jiného pohne k sebevraždě nebo jinému k sebevraždě pomáhá, bude potrestán, došlo-li alespoň k pokusu sebevraždy, odnětím svobody až na tři léta.“*⁸¹ Ve druhém odstavci § 144 je popsána kvalifikovaná skutková podstata, při níž pachatel spáchá trestný čin účasti na sebevraždě na těhotné ženě nebo dítěti a v takovém případě bude potrestán odnětím svobody na dvě léta až osm let. Nakonec ve třetím odstavci § 144 je nejpřísněji upravena taková forma účasti na sebevraždě, kdy pachatel spáchá trestný čin dle odstavce prvního na dítěti mladším patnácti let nebo na osobě stíženě duševní poruchou. Takový pachatel bude potrestán odnětím svobody na pět až dvanáct let. Aby byla naplněna skutková podstata tohoto trestného činu, nestačí, aby byl pachatel pouhým účastníkem situace, při které si jiný způsobí smrt neúmyslně, ale vždy je vyžadován pachatelův úmysl. Proto se tento trestný čin řadí stejně jako vražda mezi úmyslná usmrcení.

Objektem tohoto trestného činu je lidský život, což je shodným znakem pro všechna úmyslná usmrcení. K naplnění objektivní stránky zákon rozeznává dva případy, a to, když pachatel jiného k sebevraždě pohne anebo jinému k sebevraždě pomáhá, přičemž to platí jen za podmínky, že se o sebevraždu sebevrah alespoň pokusí. Prostředky jsou podobné jako u návodu a pomoci, dle obecného ustanovení § 24, avšak toto ustanovení tu nelze použít, protože sám sebevrah se trestného činu nedopouští a nebyla by tu tak splněna podmínka tzv.

⁸¹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

akcesority účastenství. Pomáhání a svedení je tak v obou případech pachatelstvím.⁸²

Pachatel, který by někoho k sebevraždě donutil fyzickým násilím či psychickým nátlakem, dopustil by se trestného činu vraždy a nikoliv trestného činu účasti na sebevraždě. Proto je pro správnou kvalifikaci tohoto trestného činu nezbytné posoudit okolnosti, zda pachatel jiného k sebevraždě skutečně jen pohnul či mu pomohl anebo ho donutil násilím, neboť v takovém případě by se jednalo o tzv. nepřímé pachatelství.

Subjektem, resp. pachatelem může být kterákoliv fyzická osoba. Z hlediska subjektivní stránky je vyžadován úmysl, přičemž aby došlo k naplnění znaku dle § 144 odst. 1, tedy „kdo jiného pohne k sebevraždě“, nestačí, že pachatelovo špatné zacházení bylo objektivní příčinou sebevraždy. Proto pachatel musí jednat s takovým špatným úmyslem vůči jiné osobě, kterým u této osoby vzbudí rozhodnutí sebevraždu spáchat.⁸³

Pro rozlišení mezi vraždou a účastí na sebevraždě uvedu jako příklad rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 17. 7. 1996, sp. zn. 8 To 25/96, *Sb. rozh. tr. č. 6/1998*: „*Jestliže obviněný a poškozený se dohodnou na vzájemném úmyslném usmrcení jeden druhého jako způsob společného dobrovolného ukončení života, potom dohodnuté jednání obviněného, jehož následkem byla smrt poškozeného, naplňuje znaky trestného činu vraždy podle § 219 odst. 1 tr. zák. (dle současné právní úpravy § 140 odst. 1 tr. zák.), nikoli znaky trestného činu účasti na sebevraždě podle § 230 tr. zák. (dle současné právní úpravy § 144 tr. zák.).*“⁸⁴

3.8.5. Shrnutí jednotlivých trestných činů usmrcení

S ohledem na výše popsané jednotlivé skutkové podstaty všech trestných činů proti životu, uvedu na závěr této kapitoly stručné shrnutí.

Společným znakem pro všechny trestné činy proti životu je jejich objekt, tedy právní hodnoty a zájmy, na jejichž zachování má společnost zvláštní zájem, takže jim stát poskytuje trestněprávní ochranu. Tímto objektem je lidský život,

⁸² ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 561

⁸³ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, s. 491

⁸⁴ DRAŠTÍK, A; HASCH, K; KUČERA, P; RIZMAN, S. *Přehled judikatury. Trestné činy proti životu a zdraví / Nutná obrana*. Praha: ASPI, a.s., 2007, s. 277

a to bez rozdílu, o který trestný čin se jedná. Stejně tak shodu můžeme nalézt i v předmětu útoku, neboť u všech těchto trestných činů jím je živý člověk rozdílný od pachatele. Malou odchylku však tvoří předmět útoku v případě trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou, neboť jím může být jen novorozené dítě pachatelky. Z hlediska jednání pachatele se u každého z těchto trestných činů jedná o usmrcení, avšak v případě vraždy novorozeného dítěte matkou musí k usmrcení novorozeného dítěte dojít buď při porodu, nebo bezprostředně po něm, u vraždy, zabití a zabití z nedbalosti není časové ohraničení pro spáchání takového trestného činu. Z hlediska subjektivní stránky se u všech trestných činů proti životu vyžaduje úmysl, s výjimkou trestného činu usmrcení z nedbalosti, kde postačí pouhá pachatelova nedbalost. Úmysl je pak u různých trestných činů lehce modifikován. U trestného činu vraždy dle § 140 odst. 2 je vyžadován úmysl spolu s rozmyslem či předchozím uvážením, u trestného činu zabití dle § 141 je vyžadován úmysl, avšak spolu s omluvitelným hnutím mysli či motivovaný předchozím zavrženíhodným jednáním poškozeného. U trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou dle § 142 je vyžadován úmysl spolu s pachatelčím rozrušením způsobeným porodem.

4. Srovnání se slovenskou právní úpravou

Systematika trestných činů proti životu a zdraví v právním systému Slovenské republiky vychází stejně jako v právním systému České republiky z priority ochrany života a zdraví. Trestněprávní ochrana z hlediska významu určitých zákonem chráněných zájmů posílila ve prospěch lidských práv a základních svobod. Proto společným znakem pro slovenské i české trestní právo je ochrana člověka, jeho života, zdraví, tělesné integrity, cti, důstojnosti, nedotknutelnosti, osobní svobody apod.⁸⁵ To je mimo jiné reflektováno i v systematice trestných činů proti životu ve slovenském trestním zákoníku, který trestným činům proti životu věnuje první dvě hlavy zvláštní části, přičemž trestněprávní ochrana života a zdraví je zařazena do první hlavy zvláštní části tohoto zákona. To je mimo jiné společným rysem pro českou i slovenskou trestněprávní úpravu, neboť i v našem českém trestním zákoníku je věnována první hlava zvláštní části trestným činům proti životu.

V Ústavě Slovenské republiky je v ustanovení čl. 15 odst. 1 stanoveno: *„Každý má právo na život. Lidský život je hodný ochrany už pred narodením.“* A v čl. 15 odst. 2: *„Nikto nesmie byť pozbavený života.“*⁸⁶ Trestné činy jsou pak vymezeny zákonem č. 300/2005 Z.z., trestný zákon. Podle § 8 tohoto zákona je trestný čin vymezen jako protiprávní čin, jehož znaky jsou uvedeny v tomto zákoně, pokud tento zákon nestanoví jinak. Rozlišuje také trestné činy na přečiny a zločiny, podobně jako tomu je v naší trestněprávní nauce, přičemž trestný čin vraždy jakožto úmyslný trestný čin se řadí do kategorie zločinů, které tento trestní zákoník vymezuje v ustanovení § 11 odst. 1 takto: *„Zločin je úmyselný trestný čin, za ktorý tento zákon v osobitnej časti ustanovuje trest odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby prevyšujúcou päť rokov.“*⁸⁷

⁸⁵ TAUCHEN, J; SCHELLE, K. a kol. *Trestné činy proti životu a zdraví včera a dnes*. Ostrava: KEY Publishing, s. r. o., 2015, s. 287

⁸⁶ Ústavní zákon č. 460/1992 Sb., Ústava Slovenskej republiky

⁸⁷ Zákon č. 300/2005 Z.z., trestný zákon

4.1. Trestné činy proti životu dle trestného zákona č. 300/2005 Z.z.

Jak jsem již uvedla výše, slovenské trestní právo hmotné je upraveno zákonem č. 300/2005 Z.z. Ochrana života a zdraví patří na přední místo mezi ostatními společensky chráněnými zájmy. V popředí pozornosti tohoto zákona tak stojí člověk, jeho život, zdraví a tělesná integrita. Trestněprávní ochrana je obsažena především v první hlavě zvláštní části trestního zákoníku, avšak ochrana života a zdraví je věnována pozornost i v dalších ustanoveních, která jsou zařazena ve zvláštní části, a to buď v základních, nebo kvalifikovaných skutkových podstatách. V první hlavě zvláštní části jsou zařazeny jen ty trestné činy, u kterých je život nebo zdraví jediným nebo primárním objektem trestných činů. Trestné činy proti životu a zdraví jsou pak rozděleny do tří dílů. V prvním díle jsou upraveny poruchové trestné činy proti životu, v druhém díle jsou zařazeny poruchové trestné činy proti zdraví a ve třetím díle jsou zařazeny nejvýznamnější trestné činy proti životu a zdraví.⁸⁸

Jak ve slovenském, tak i v českém trestním zákoníku lze najít určitou podobnost v systematice trestných činů proti životu, ale zároveň i určité rozdíly. Například ve slovenském trestním zákoníku je k trestným činům proti životu zařazen i trestný čin nedovoleného přerušení těhotenství, zatímco v českém trestním zákoníku je skutková podstata tohoto trestného činu upravena jako trestný čin proti těhotenství ženy v díle čtvrtém. Dalším příkladem rozdílné systematiky trestných činů je například trestný čin neoprávněného odebrání orgánů, tkání a buněk a nezákonná sterilizace, která je ve slovenské právní úpravě obsažena v druhém díle zvláštní části trestního zákoníku, zatímco podle české právní úpravy je tento trestný čin upraven v díle pátém.

Rozdíly se ale nenacházejí pouze v systematice trestných činů, ale i ve vymezení jednotlivých skutkových podstat konkrétních trestných činů. Například v případě trestného činu zabití, který je upraven v ustanovení § 147 a § 148 slovenského trestního zákoníku, je pachatelovým záměrem způsobit jinému těžkou újmu na zdraví a z nedbalosti způsobí smrt. V českém trestním zákoníku je zabití privilegovanou skutkovou podstatou úmyslného usmrcení (vraždy), které je dle českého trestního zákoníku charakterizováno jako čin úmyslného usmrcení,

⁸⁸ IVOR, J. a kol.: *Trestné právo hmotné osobitná časť*. 2. vyd. Bratislava: Iura edition, 2006, s. 32

kterého se pachatel dopustí v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženého jednání poškozeného.

Lidský život ve slovenské trestněprávní úpravě patří stejně jako v našem trestním právu k nejvýznamnějším chráněným zájmům. Trestné činy, které mají za následek způsobení smrti člověka, resp. usmrcení lidského plodu, jsou zařazeny do prvního dílu do hlavy první trestního zákoníku. Trestný čin vraždy je pak upraven odlišným způsobem, jako tomu je v českém trestním zákoníku, neboť není upraven pouze v jednom ustanovení, ale ve dvou, a to v § 144 a v § 145. V prvním případě, tedy v ustanovení § 144, je popsána skutková podstata tzv. úkladné vraždy. Ve druhém případě ustanovení § 145 popisuje skutkovou podstatu vraždy, přičemž tyto dva druhy vražd se od sebe odlišují pouze v subjektivní stránce.

Co se týká porovnání jednotlivých ustanovení týkajících se vraždy dle zákona č. 40/2009 Sb. a zákona č. 300/2005 Z.z., je s ohledem na výše uvedené zřejmé, že právní úprava trestného činu vraždy je v obou trestních zákonících podobná, byť slovenský trestní zákoník upravuje trestný čin vraždy ve dvou ustanoveních, a to v ustanovení § 144 a § 145, zatímco český trestní zákoník věnuje trestnému činu vraždy jen jedno ustanovení § 140. Trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou je v obou právních úpravách upraven shodně. V obou případech se jedná o privilegovanou skutkovou podstatu ve vztahu k vraždě. Jedinou odlišností mezi těmito ustanoveními o vraždě novorozeného dítěte matkou je jen dolní hranice trestu odnětí svobody za takový čin. Slovenský trestní zákoník v § 146 uvádí, že matka, která v rozrušení způsobeném porodem úmyslně usmrtí své novorozené dítě při porodu nebo hned po něm, potrestá se odnětím svobody na čtyři až osm let. Zatímco dle českého trestního zákoníku je uvedena výše trestu za tento trestný čin v rozpětí od tří do osmi let. Ostatně výše trestů se v těchto dvou trestních zákonících liší i u trestného činu vraždy, resp. úkladné vraždy. Přestože český trestní zákoník upravuje trestný čin vraždy jen v jednom ustanovení, skutková podstata s vraždou, resp. úkladnou vraždou dle slovenského trestního zákoníku je shodná, jen ve slovenském trestním zákoně je rozdělena do dvou ustanovení. Skutková podstata vraždy dle § 145 slovenského trestního zákoníku odpovídá skutkové podstatě vraždy dle § 140 odst. 1 českého trestního

zákoníku, tedy pro naplnění této skutkové podstaty musí být splněna podmínka „kdo jiného úmyslně usmrtí“. Skutková podstata úkladné vraždy dle § 144 slovenského trestního zákoníku pak odpovídá kvalifikované skutkové podstatě § 140 odst. 2 českého trestního zákoníku, neboť je zde podmínka „kdo jiného úmyslně usmrtí s rozmyslem nebo po předchozím uvážení“. Okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby dle § 140 odst. 3 českého trestního zákoníku odpovídají okolnostem použití vyšší trestní sazby dle § 144 odst. 3, resp. dle § 145 odst. 3. Odlišnost však spočívá ve výši ukládaných trestů za tento trestný čin. V českém trestním zákoníku je vražda prostá (§ 140 odst. 1) trestána odnětím svobody v rozmezí 10 – 18 let, vražda kvalifikovaná (§ 140 odst. 2) v rozmezí 12 – 20 let a vražda spáchaná za zvlášť přitěžujících okolností (§ 140 odst. 3) pak v rozmezí 15 – 20 let anebo výjimečným trestem. Ve slovenském trestním zákoníku je tento trestný čin trestán přísněji, a to v případě úkladné vraždy (§ 144 odst. 1) trestem odnětí svobody v rozmezí 20 – 25 let, trestem odnětí svobody na 25 let anebo výjimečným trestem dle § 144 odst. 2 a trestem odnětí svobody na doživotí dle § 144 odst. 3. Spáchá-li pachatel trestný čin vraždy dle § 145 slovenského trestního zákoníku, potrestá se odnětím svobody v rozmezí 15 – 20 let dle § 145 odst. 1, odnětím svobody na 20 – 25 let anebo trestem odnětí svobody na doživotí dle § 145 odst. 2, popřípadě trestem odnětí svobody na 25 let anebo trestem odnětí svobody na doživotí dle § 145 odst. 3.

V následujícím výkladu se budu věnovat oběma typům vraždy dle slovenského trestního zákoníku č. 300/2005 Z.z.

4.2. Úkladná vražda dle § 144

- (1) Kto iného úmyselne usmrtí s vopred uváženou pohnútkou, potrestá sa odňatím slobody na dvadsať rokov až dvadsaťpäť rokov.*
- (2) Odňatím slobody na dvadsaťpäť rokov alebo trestom odňatia slobody na doživotie sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1*
 - (a) a už bol odsúdený za trestný čin vraždy,*
 - (b) na dvoch osobách,*
 - (c) závažnejším spôsobom konania,*
 - (d) na chránenej osobe,*
 - (e) z osobitného motívu, alebo*

- (f) *v úmysle získať majetkový prospech.*
- (3) *Trestom odňatia slobody na doživotie sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1*
- (a) *a už bol za taký čin odsúdený,*
- (b) *v nebezpečnom zoskupení, alebo*
- (c) *za krízovej situácie.*⁸⁹

Úkladná vražda je charakterizovaná tím, že pro naplnění její skutkové podstaty je třeba nejenom úmyslného zavinění, ale také předem uvážené pohnutky. Tou se rozumí pachatelovo rozhodnutí usmrtit jiného, přičemž toto rozhodnutí přetrvává po delší časové období před samotným činem. Aby se toto rozhodnutí mohlo považovat za uvážené, musí být alespoň částečně zpracováno rozumovou složkou vůle pachatele, proto nestačí pouhé emocionální rozhodnutí (jako je tomu například u zabítí dle § 141 našeho českého trestního zákoníku). Toto časové období je třeba hodnotit vzhledem ke konkrétnímu případu, může tak jít o několik měsíců, týdnů, dní, hodin a v některých případech i několik minut.

Objektem trestného činu úkladné vraždy je lidský život, objektivní stránka trestného činu úkladné vraždy spočívá v usmrcení jiného člověka, kterým se rozumí jakékoliv zbavení života jiného člověka, bez ohledu na použité prostředky. Stejně jako v našem trestním právu lze úkladnou vraždu spáchat jak konáním, tak i opomenutím konání, které je charakterizováno jako opomenutí takového konání, ke kterému měl pachatel právní povinnost. Fakultativním znakem objektivní stránky tohoto trestného činu je hmotný předmět útoku, kterým je každý živý člověk bez ohledu na to, zda je zdravý, nemocný, popřípadě umírající. Stejně jako v českém trestním právu, tak i ve slovenském je důležité určení, kdy lidský plod začíná být živým člověkem. Jako nejrelevantnější se jeví názor, že za živého člověka je možno považovat takového jedince, který se narodil živý buď fyziologickými porodními cestami, nebo byl z těla matky vyjmut při císařském řezu a alespoň jedenkrát se nadechl. Určení okamžiku smrti je pak stejně významné, přičemž v tomto ohledu je názor stejný jako u nás – tedy rozhodující je

⁸⁹ Zákon č. 300/2005 Z.z., trestný zákon

biologická smrt mozku, při které je již vyloučeno jakékoliv obnovení životních funkcí.⁹⁰

Subjektem, tedy pachatelem tohoto trestného činu, může být jakákoliv trestně odpovědná fyzická osoba, tzv. všeobecný subjekt.⁹¹ Subjektivní stránka úkladné vraždy je pak shodná se subjektivní stránkou vraždy dle našeho trestního zákoníku. Vyžaduje se úmyslné zavinění, přičemž nevyhnutelnou podmínkou trestnosti je podle tohoto ustanovení, aby pachatel konal s předem uváženou pohnutkou, z čehož je zřejmé, že nepostačí úmysl nepřímý, tzv. eventuální. V případě trestného činu úkladné vraždy je tedy obligatorním znakem subjektivní stránky předem uvážená pohnutka pachatele takový čin spáchat. V každém případě se ale toto zavinění vztahuje nejen na konání, ale i na jeho následek.

Zajímavé je, že podle slovenského trestního práva je příprava vraždy dle § 145 prakticky vyloučená, neboť každá příprava takového činu se považuje za předem uváženou pohnutku, proto by v takovém případě byl trestný čin kvalifikován jako úkladná vražda dle § 144.

Úkladná vražda je tak závažnější formou trestné činnosti, než jakou je trestný čin vraždy. Úkladná vražda se totiž na rozdíl od vraždy vyznačuje tím, že je k tomuto trestnému činu v poměru speciality, proto pokud pachatel jinou osobu úmyslně usmrtí s předem uváženou pohnutkou, speciální ustanovení vylučuje použití všeobecného ustanovení, kterým je trestný čin vraždy dle § 145. Pro úkladnou vraždu je také charakteristické, že předem uvážená pohnutka vystupuje jako obligatorní znak skutkové podstaty tohoto trestného činu, neboť touto pohnutkou se rozumí osobní motiv pachatele, se kterým spáchá trestný čin. Pachatelovým osobním motivem může být například spáchání činu na objednávku, z pomsty, s úmyslem zakrýt nebo ulehčit jiný trestný čin anebo ho spáchat z národnostní, etnické či rasové nenávisti nebo například se sexuálním motivem.⁹²

⁹⁰ IVOR, J. a kol. *Trestné právo hmotné osobitná časť*. 2. vyd. Bratislava: Iura edition, 2006, s. 34-35

⁹¹ ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestný zákon veľký komentár*. 4. vyd. Bratislava: Eurokodex, 2018, s. 286

⁹² BALÁŽ, P. *Trestné právo hmotné všeobecná a osobitná časť*. 1. vyd., Bratislava: VEDA vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2005, s. 210

Ustanovení § 144 o vraždě úkladné obsahuje také výčet okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby. První takovou okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby je dle § 144 odst. 2 písm. a) úkladná vražda spáchaná pachatelem, který již byl odsouzený za trestný čin vraždy, tedy byl již pravomocným rozsudkem uznán za vinného. Ustanovení § 144 odst. 2 písm. b) popisuje úkladnou vraždou spáchanou na dvou osobách. Aby byla naplněna tato kvalifikovaná skutková podstata, nemůže jít o usmrcení více než právě dvou osob, přičemž k usmrcení musí dojít jedním útokem. V případě, že by pachatel usmrtil více než dvě osoby, byl by tento čin kvalifikován jako úkladná vražda spáchaná závažnějším způsobem konání, tedy dle § 144 odst. 2 písm. c). Závažnější způsob spáchání je také charakterizován vysokou mírou brutálního jednání a surovosti, která se výrazně vymyká z rámce běžného u většiny trestných činů. Dle ustanovení § 144 odst. 2 písm. d) je spáchána úkladná vražda na chráněné osobě. Chráněnou osobou ve smyslu tohoto zákona se rozumí dítě, těhotná žena, blízká osoba, odkázaná osoba, osoba vyššího věku, nemocná osoba, osoba požívající ochranu podle mezinárodního práva, veřejný činitel anebo osoba, která plní své povinnosti uložené na základě zákona, svědek, znalec, tlumočník anebo překladatel a také zdravotnický pracovník při výkonu zdravotnického povolání. Ustanovení § 144 odst. 2 písm. e) popisuje úkladnou vraždu, která je spáchána z pachatelova zvláštního motivu. Zvláštním motivem se pak podle tohoto zákona rozumí spáchání činu na objednávku, z pomsty, v úmyslu zakrýt nebo ulehčit jiný trestný čin, v úmyslu spáchat trestný čin terorismu, z nenávisti vůči skupině osob vůči jejich skutečné anebo domnělé příslušnosti k některé rase, národu, etnické skupině, pro jejich skutečný anebo domnělý původ, pro barvu pleti, pohlaví, sexuální orientaci, politické přesvědčení anebo náboženské vyznání anebo s motivem sexuálním. V ustanovení § 144 odst. 2 písm. f) je obsažena skutková podstata úkladné vraždy, která je spáchána s úmyslem získat majetkový prospěch. Tímto způsobem bude úkladná vražda spáchána v případě, kdy konání pachatele bude směřovat ke zmocnění se věci, peněz anebo jiného majetku poškozeného. O úkladnou vraždu s úmyslem získat majetkový prospěch půjde také například v případě, kdy bude pachateli za takový čin přislíbena odměna anebo kdy pachatel vzhledem k okolnostem odměnu důvodně očekává.⁹³

⁹³ ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestný zákon velký komentár*. 4. vyd. Bratislava: Eurokodex, 2018, s. 286

Zvlášť přitěžující okolnosti úkladné vraždy jsou obsaženy ve třetím odstavci § 144. Je-li naplněn některý ze znaků této kvalifikované skutkové podstaty, ukládá se takovému pachateli nejpřísnější trest, a to trest odnětí svobody na doživotí. Pro naplnění znaků úkladné vraždy dle § 144 odst. 3 a) se předpokládá, že pachatel spáchá trestný čin dle odstavce prvního, tedy úkladnou vraždu, za kterou byl již pravomocně odsouzen. Nebezpečným seskupením dle § 144 odst. 3 písm. b) se rozumí spáchání úkladné vraždy ve zločinecké anebo teroristické skupině. A jako poslední zvlášť přitěžující okolnost dle třetího odstavce § 144, je spáchání úkladné vraždy za krizové situace, kterou se dle tohoto zákona rozumí nouzový, výjimečný a válečný stav a válka.⁹⁴

4.3. Vražda dle § 145

- (1) *Kto iného úmyselne usmrtí, potrestá sa odňatím slobody na pätnásť rokov až dvadsať rokov.*
- (2) *Odňatím slobody na dvadsať rokov až dvadsaťpäť rokov alebo trestom odňatia slobody na doživotie sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1*
 - a) *na dvoch osobách,*
 - b) *závažnejším spôsobom konania,*
 - c) *na chránenej osobe,*
 - d) *z osobitného motívu, alebo*
 - e) *v úmysle získať majetkový prospech.*
- (3) *Odňatím slobody na dvadsaťpäť rokov alebo trestom odňatia slobody na doživotie sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1*
 - a) *a už bol za taký čin alebo za trestný čin úkladnej vraždy odsúdený,*
 - b) *v nebezpečnom zoskupení, alebo*
 - c) *za krízovej situácie.*⁹⁵

Stejně jako v případě úkladné vraždy je vražda dle tohoto ustanovení obzvlášť závažným zločinem, a to jak v základní skutkové podstatě vyjádřené

⁹⁴ ČENTĚŠ, J. a kol. *Trestný zákon veľký komentár*. 4. vyd. Bratislava: Eurokodex, 2018, s. 288

⁹⁵ Zákon č. 300/2005 Z.z., trestný zákon

v prvním odstavci, tak i v kvalifikovaných skutkových podstatách, které jsou vyjádřeny v ustanoveních druhého a třetího odstavce.

Ustanovení § 145 chrání lidský život, stejně jako ustanovení § 144. Trestný čin vraždy se však odlišuje od trestného činu úkladné vraždy tím, že pachatel vraždy nemá svůj čin dopředu promyšlený, dlouhodobě připravený či naplánovaný, ale jeho jednání spočívá v okamžité a předem nepromyšlené reakci na konkrétní podnět, který ho k takovému jednání vyprovokoval. Pachatel tak může spáchat vraždu v důsledku náhlého a spontánního rozhodnutí, které je vyvoláno například situačním konfliktem, vyprovokováním obětí a také velmi často pod vlivem alkoholu či jiných omamných látek.⁹⁶

Jediný rozdíl mezi vraždou a úkladnou vraždou je v subjektivní stránce těchto trestných činů. Společným znakem subjektivních stránek těchto trestných činů je sice to, že se v obou případech jedná o úmyslné zavinění, avšak v případě úkladné vraždy musí toto zavinění obsahovat předem uváženou pohnutku, tedy logicky v případě vraždy tato pohnutka chybí a pachatel tak jedná na základě spontánního rozhodnutí.⁹⁷ Prokazování tohoto zavinění je však obtížné, neboť pro správnou právní kvalifikaci, resp. pro určení, zda byl spáchán trestný čin vraždy či úkladné vraždy, je třeba důkazu o vnitřním postoji pachatele, tedy jedná se o dokazování takových skutečností, které nejsou navenek zřejmé. Pachatelův vztah k následku je většinou možné dokázat jen nepřímou, a to z okolností, ze kterých je podle zásad logického myšlení, konání a uvažování možno usuzovat na vnitřní vztah pachatele k porušení chráněného zájmu.

⁹⁶ ČENTÉŠ, J. a kol. *Trestný zákon velký komentár*. 4. vyd. Bratislava: Eurokodex, 2018, s. 291

⁹⁷ IVOR, J. a kol. *Trestné právo hmotné osobitná časť*. 2. vyd. Bratislava: Iura edition, 2006, s. 33

5. Trestání

Pojmem trest se rozumí určitá újma na osobní svobodě odsouzeného, na jeho majetkových anebo jiných právech. O trestu je oprávněn rozhodnout pouze soud, a to jen podle trestního zákona a podle činu, jenž byl spáchán. V případě trestání je totiž stěžejní, aby byla dodržena zásada zákonnosti, tedy za konkrétní trestný čin smí být uložen jen takový druh trestu a v jen takové výměře, kterou stanovuje trestní zákoník ve svých jednotlivých ustanoveních týkajících se trestných činů ve zvláštní části tohoto zákona, spolu s použitím obecných zásad týkajících se trestání, obsažených v obecné části trestního zákoníku.

Účelem trestu je zabezpečit ochranu společnosti před pachatelovým nebezpečným a nežádoucím jednáním, zabránění v páchání další trestné činnosti, ale také určitá možnost nápravy pachatele. Náprava pak spočívá ve vytváření podmínek na pachatelovu převýchovu vedoucí k tomu, aby po případném propuštění vedl řádný život.

5.1. Zásady ukládání trestů

Spolu s problematikou ukládání trestů je nutné vymezit, koho vlastně lze potrestat a také jak mnoho lze takovou osobu potrestat. V prvním případě, tedy koho je možné potrestat, je odpověď zřejmá – lze potrestat pouze pachatele trestného činu. Ovšem vymezení kritérií, která jsou nezbytná pro určení výše trestu, je poněkud složitější. U všech trestů platí zásada, že mají odpovídat závažnosti trestného činu. Tato zásada se odráží i v požadavku individualizace trestu, která má tři fáze, a to zákonnou, soudcovskou a penologickou. Zákonná fáze vymezuje typový stupeň nebezpečnosti jednotlivých druhů trestných činů, čemuž odpovídá výše jednotlivých trestních sazeb a jejich rozpětí. Soudcovskou individualizací se rozumí ukládání trestů za konkrétní trestný čin. Dle § 39 odst. 1 trestního zákoníku *„při stanovení druhu trestu a jeho výměry soud přihlédne k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu, k osobním, rodinným, majetkovým a jiným poměrům pachatele a k jeho dosavadnímu způsobu života a k možnosti jeho nápravy; dále přihlédne k chování pachatele po činu, zejména k jeho snaze nahradit škodu nebo odstranit jiné škodlivé následky činu, a pokud byl označen jako spolupracující obviněný, též k tomu, jak významným způsobem*

*přispěl k objasnění zločinu spáchaného členy organizované skupiny, ve spojení s organizovanou skupinou nebo ve prospěch organizované zločinecké skupiny. Přihlédne také k účinkům a důsledkům, které lze očekávat od trestu pro budoucí život pachatele.*⁹⁸ Na konec penologická individualizace trestu nastává až v době výkonu samotného trestu a odvíjí se od ní jak tvrdost výkonu trestu, resp. o jaký typ věznice v daném případě půjde, ale také možnost předčasného ukončení trestu, tzv. podmíněného propuštění z trestu odnětí svobody.⁹⁹

Při ukládání trestů platí též zásada, že trest nesmí být krutý a nelidský, tedy že jím nesmí být ponížena lidská důstojnost. Tato zásada vychází z principu spravedlnosti, která zakazuje ukládání nepřiměřených trestů, a také z principu šetrnosti trestu, který umožňuje ukládání trestů jen tehdy, je-li to nutné pro ochranu společnosti.¹⁰⁰ Ostatně, co se týká krutosti a nelidskosti trestu, i Listina základních práv a svobod v ustanovení čl. 7 odst. 2 stanovuje, že „*nikdo nesmí být podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu*“.¹⁰¹ Podobné ustanovení je obsaženo také v trestním zákoníku v § 37. Trestní zákoník upravuje trestní sankce v hlavě páté obecné části, přičemž upravuje jednotlivé druhy trestních sankcí, obecné zásady pro jejich ukládání apod.

5.2. Společenská škodlivost trestného činu vraždy a její vliv na výměru trestu

Obecně lze říci, že stupeň škodlivosti trestného činu pro společnost je určován zejména významem chráněného zájmu (objektu trestného činu), který byl činem dotčen. Dále pro určení stupně škodlivosti je důležité posoudit, jakým způsobem byl trestný čin spáchán a jaké byly jeho následky, jaké prostředky k dosažení svého záměru pachatel užil, co bylo pachatelovou pohnutkou apod. Při určování typové závažnosti a společenské škodlivosti trestného činu je nejvýše hodnocen život člověka. Proto druh a výše trestu musí odpovídat jeho závažnosti, z toho důvodu za úmyslné usmrcení člověka – za vraždu, následuje podle těchto obecných kritérií logicky přísnější trest než například za majetkový trestný čin.

⁹⁸ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

⁹⁹ LATA, Jan. *Účel a smysl trestu*. Praha: LexisNexis CZ s.r.o., 2007, s. 74

¹⁰⁰ LATA, Jan. *Účel a smysl trestu*. Praha: LexisNexis CZ s.r.o., 2007, s. 94

¹⁰¹ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

Společenská škodlivost trestného činu vraždy se odráží především v kvalifikovaných skutkových podstatách dle § 140 odst. 2 a 3 trestního zákoníku, neboť ty obsahují okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby. Zbavení života jiného člověka – usmrcení, považují za nejtěžší trestný čin a obecně tomu tak je i v trestněprávní nauce a společenském mínění. Základní skutková podstata obsažená v ustanovení § 140 odst. 1 popisuje pouze situaci „kdo jiného úmyslně usmrtí“, ovšem ustanovení § 140 odst. 2 je kvalifikovanou skutkovou podstatou, která podstatně modifikuje čin dle odstavce prvního a přidává mu na typové škodlivosti, neboť dle tohoto ustanovení je vyžadováno „předchozí uvážení“ či „rozmysl“. Nakonec v ustanovení § 140 odst. 3 nalezneme výčet okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby, které tomuto úmyslnému usmrcení přidávají na ještě větší závažnosti. Z toho například vyplývá, že pokud pachatel spáchá trestný čin vraždy zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem, bude za takový čin potrestán podstatně vyšším trestem odnětí svobody, než kdyby pachatelova oběť zemřela následkem jednoho útoku a nemusela tak snášet pachatelovu extrémní brutalitu. Právě toto vyjadřuje společenskou škodlivost, a proto druh a výměra trestu musí být adekvátní, neboť účelem trestu není jen ochrana společnosti před takovým pachatelem, ale jeho účelem je také možná náprava pachatele, aby svou trestnou činnost již neopakoval.

5.3. Trest odnětí svobody

S ohledem na výše uvedené, je trestný čin vraždy nejzávažnějším trestným činem proti životu. Vzhledem k tomu, že v současné době je ochrana života a zdraví na pomyslném prvním místě žebříčku chráněných zájmů, tedy že jí trestní zákoník přikládá nejvyšší váhu, je zřejmé, že úmyslné usmrcení bude trestáno nepřísnějšími tresty. To jednak vyplývá z povahy tohoto trestného činu, jednak ze stanovené dolní a horní hranice trestu odnětí svobody dle § 140 trestního zákoníku, ale také z obecného zařazení trestného činu vraždy do kategorie zvlášť závažných zločinů. Zvlášť závažným zločinem dle § 14 trestního zákoníku je ten úmyslný trestný čin, na nějž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let.

Spáchá-li pachatel trestný čin vraždy dle § 140 odst. 1, bude potrestán odnětím svobody na *deset až osmnáct let*. Naplní-li pachatel svým jednáním

kvalifikovanou skutkovou podstatu dle § 140 odst. 2, bude potrestán odnětím svobody v délce trvání *dvanácti až dvaceti let*. Dle § 140 odst. 3, který obsahuje výčet zvlášť závažných okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby, bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 spolu s některou z těchto zvlášť přitěžujících okolností v délce *patnácti až dvaceti let* nebo *výjimečným trestem*.

Výše trestu pak záleží na uvážení soudu, který musí zvážit veškeré okolnosti týkající se daného činu, zejména pak zásadní vliv na výměru trestu bude mít například osoba pachatele, jeho chování po činu apod. Konkrétněji - důležité je správně právně kvalifikovat daný trestný čin, přičemž podle této kvalifikace dojde k určení, dle kterého ustanovení § 140 bude pachatel potrestán (tedy jaké znaky které skutkové podstaty byly naplněny). Avšak jak je zřejmé z ustanovení § 140, vždy se jedná o určité rozmezí v počtu let, tedy je na uvážení soudu, aby zhodnotil všechny okolnosti daného případu a určil přesnou výši trestu odnětí svobody. Například v případě, kdy trestný čin vraždy spáchá pachatel ve věku blízkém věku mladistvých, bude se jednat o obecnou polehčující okolnost dle § 41 písm. f) trestního zákoníku, a takovému pachateli bude například vyměřen trest odnětí svobody pohybující se kolem spodní hranice trestní sazby.

Trestem odnětí svobody se podle trestního zákoníku rozumí nepodmíněný trest odnětí svobody, podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody a podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem. Zvláštním typem trestu odnětí svobody je pak výjimečný trest. Trest odnětí svobody je dále upraven v ustanovení § 55 trestního zákoníku, přičemž „*nepodmíněný trest odnětí svobody se ukládá nejvýše na dvacet let, jestliže nejde o mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody (§ 59), ukládání trestu odnětí svobody pachateli trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny (§ 108) nebo o výjimečný trest (§ 54)*“.¹⁰² Nepodmíněný trest odnětí svobody se vykonává podle jiného právního předpisu ve věznicích. Těmito právními předpisy jsou jednak zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, jednak zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, v platném znění. Další pravidla pro výkon trestu odnětí svobody a způsob provádění nápravné výchovné činnosti a s tím spojená práva a povinnosti odsouzených nalezneme např. ve vyhlášce Ministerstva spravedlnosti

¹⁰² Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

ČR č. 345/1999 Sb., tzv. řád výkonu trestu, a dále např. ve vyhlášce Ministerstva spravedlnosti ČR č. 37/1992 Sb., tzv. jednací řád pro okresní a krajské soudy.¹⁰³

Obecná nejnižší výměra trestu odnětí svobody v trestním zákoníku uvedena není, avšak v případě postihu trestného činu vraždy odpovídá minimální výměře dolní hranice trestu odnětí svobody dle § 140 trestního zákoníku. Nejvyšší výměra trestu odnětí svobody je pak zákonem obecně stanovena na dvacet let, přičemž může být překročena pouze při ukládání výjimečného trestu a v případech mimořádného zvýšení trestu odnětí svobody, v každém případě nesmí horní hranice trestu odnětí svobody převyšovat třicet let. Naopak nesmí být překročena hranice dvaceti let v případě ukládání úhrnného či souhrnného trestu za vícečinný souběh většího počtu trestných činů, kdy se jinak tento trest ukládá v rámci trestní sazby, jejíž horní hranice se zvyšuje o jednu třetinu (srov. § 43 odst. 1 trestního zákoníku).¹⁰⁴ V případě, že pachatelem trestného činu vraždy bude mladistvý pachatel, bude se postupovat dle zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. Dle § 31 odst. 1 tohoto zákona „*trestní sazby odnětí svobody stanovené v trestním zákoníku se u mladistvých snižují na polovinu, přičemž však horní hranice trestní sazby nesmí převyšovat pět let a dolní hranice jeden rok.*“¹⁰⁵

Trestní zákon také stanoví obligatorně, že výkon trestu odnětí svobody je realizován ve věznici, čímž je dáno místo i režim výkonu takového trestu, neboť trest odnětí svobody nelze vykonávat v jiných zařízeních. Věznicí se pak rozumí zvláštní zařízení určené pro výkon trestu odnětí svobody nebo pro výkon vazby. Je zřizována i zrušována ministrem spravedlnosti a vlastní chod věznice pak obstarává Vězeňská služba. Trest odnětí svobody se vykonává ve čtyřech typech věznic, přičemž věznice jsou členěny dle režimu od nejmírnější po nejpřísnější, tedy existují věznice s dohledem, s dozorem, s ostrahou a se zvýšenou ostrahou.

¹⁰³ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 3. vyd. Praha: Leges, 2012, s. 93

¹⁰⁴ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 3. vyd. Praha: Leges, 2012, s. 93-94

¹⁰⁵ Zákon č. 218/2003 Sb, zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů

O zařazení odsouzeného do konkrétního typu věznice rozhoduje vždy zásadně soud.¹⁰⁶

5.4. Výjimečný trest

Trestní zákoník v ustanovení § 52 odst. 3 charakterizuje výjimečný trest jako zvláštní typ trestu odnětí svobody. Výjimečným trestem se pak dle § 54 trestního zákoníku rozumí jednak trest odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let, jednak trest odnětí svobody na doživotí. Zároveň soud může uložit trest odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let pouze tehdy, jestliže závažnost zvlášť závažného zločinu je velmi vysoká nebo možnost nápravy pachatele je obzvláště ztížena. Z toho vyplývá, že dle současně platného trestního práva nelze jako výjimečný trest uložit trest smrti. Ten byl zrušen roku 1990 a dne 18. 3. 1992 pro Československo vstoupila v platnost Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod a další na tuto úmluvu navazující smluvní dokumenty. Článek 1 Protokolu č. 6 k této Úmluvě o ochraně lidských práv a svobod týkající se trestu smrti zní: „*Trest smrti se zrušuje a nikdo nemůže být k takovému trestu odsouzen ani popraven*“. Tato úmluva stanovuje i ve svém čl. 6 odst. 3, že trest smrti se nepřipouští a Česká republika je touto úmluvou vázána.¹⁰⁷

Ustanovení § 54 odst. 3 trestního zákoníku obsahuje taxativní výčet jedenácti zvlášť závažných zločinů, za něž lze uložit trest odnětí svobody na doživotí. Mezi těmito jedenácti zvlášť závažnými zločiny je uvedena i vražda dle § 140 odst. 3 trestního zákoníku. Trest odnětí svobody na doživotí tak smí být uložen dle § 54 odst. 3 písm. a) a b) trestního zákoníku jen za podmínek, že spáchaný zvlášť závažný zločin je mimořádně závažný vzhledem k zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo k zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku a zároveň uložení takového trestu vyžaduje ochrana společnosti, a také není-li naděje, že by bylo možné pachatele napravit trestem odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let. Za zvlášť zavrženíhodný způsob provedení činu vraždy je považován takový

¹⁰⁶ CÍSAŘOVÁ, D; FENYK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s., 2006, s. 731-732

¹⁰⁷ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 3. vyd. Praha: Leges, 2012, s. 92

způsob, který se vyznačuje vyšší mírou surovosti, brutality, zákeřnosti či zvrhlosti, než která bývá spojována s tímto činem. Takový pachatel je pro společnost extrémně nebezpečný, a tak trest odnětí svobody na doživotí by měl být zárukou, že pachatel takový trestný čin již nebude opakovat.

Uloží-li soud pachateli vraždy dle § 140 odst. 3 trest odnětí svobody na doživotí, přichází i přesto v úvahu podmíněné propuštění z výkonu tohoto trestu, a to po nejméně dvaceti letech výkonu tohoto trestu, neboť v případě, že by naděje podmíněného propuštění neexistovala, rovnal by se tak trest odnětí svobody na doživotí „sociální popravě“.¹⁰⁸ Avšak dle ustanovení § 54 odst. 4 trestního zákoníku může soud rozhodnout, že doba výkonu trestu ve věznici se zvýšenou ostrahou se pro účely podmíněného propuštění do doby výkonu trestu nezapočítává.

Výjimečný trest odnětí svobody se vykonává ve věznici se zvýšenou ostrahou, avšak zařazení pachatele do této kategorie věznice je fakultativní, soud tak může rozhodnout o zařazení do jiného typu věznice, má-li se zřetelem na závažnost spáchaného trestného činu a na stupeň a povahu narušení pachatele za to, že záruka vedení řádného života bude v jiném typu věznice spíše zaručena. Soud také může během výkonu trestu dle § 57 odst. 1 spolu s § 57 odst. 4 písm. b) trestního zákoníku přeřadit odsouzeného s výjimečným trestem do věznice jiného typu, který se od věznice, ve které doposud vykonával trest odnětí svobody, může lišit o jeden stupeň, avšak toto je možné až po vykonání nejméně jedné čtvrtiny uloženého trestu.¹⁰⁹

¹⁰⁸ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 3. vyd. Praha: Leges, 2012, s. 92

¹⁰⁹ NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. Praha: Leges, 2009, s. 75

6. Trestný čin vraždy z pohledu kriminologického

Kriminologii je označována věda zabývající se kriminalitou (zločinností). Tento název je latinsko-řeckého původu, je tedy složeninou latinského slova „crimen“ (zločin) a řeckého slova „logos“ (věda, nauka, učení), proto se kriminologií rozumí nauka o zločinnosti. Poprvé byl tento pojem použit v roce 1879 francouzským antropologem Paulem Topinardem a o několik let později, konkrétně v roce 1885, vydal právník Raffael Garofal knihu s názvem *Criminologia*. Hned v první části této knihy se zabýval pojmem zločinu, který se od této doby všeobecně prosadil. Kriminologie pak jako samostatná věda vznikla ve druhé polovině 19. století v souvislosti s italskou pozitivistickou antropologickou školou. Později v souvislosti s historicko – společenským vývojem začalo docházet k rozšiřování předmětu zkoumání a v důsledku toho i k pojmovému vymezení kriminologie. Zločin je vykládán jako narušení společenského vztahu a je nutné jej zkoumat v souvislosti s tímto narušením. Z toho důvodu je předmětem kriminologie nejen zločin, ale také jeho pachatel, oběť i příčiny, které ke zločinu vedly. Tzv. klinická kriminologie je vědním oborem zabývajícím se charakteristikou pachatelů. Tzv. viktimologie je relativně samostatnou částí kriminologie, která se zabývá oběťmi trestných činů. Předmětem kriminologie je však i kontrola kriminality, přičemž do této oblasti bývá začleňována také nauka nazývaná penologie, tedy nauka zkoumající trestní sankce, jejich výkon a účinky. S ohledem na toto vymezení kriminologie lze konstatovat, že předmětem této vědy je kriminalita (zločinnost), pachatelé trestných činů a jejich oběti a v neposlední řadě také kontrola kriminality.¹¹⁰

6.1. Pachatel trestného činu

Z pohledu kriminologického jsou pachatelé trestných činů takové osoby, které trestný čin spáchaly, ale také osoby trestně neodpovědné, tedy osoby mladší patnácti let a osoby nepřičetné, a dále také tzv. potenciální pachatelé (recidivisté) a v neposlední řadě osoby vyznačující se sociálně patologickým jednáním (narkomani, prostitutky, extremisté, chorobní hráči apod.). Oproti tomu

¹¹⁰ GRÍVNA, T.; SCHEINOST, M.; ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 21-23

trestněprávní pojetí pachatele je poněkud užší, neboť z hlediska trestněprávního je za pachatele považován ten, kdo se dopustil trestného činu a byl za tento trestný čin stíhán orgánem činným v trestním řízení. Veškeré tyto kriminologické poznatky jsou pak využívány v různých vědních oborech jako například v kriminalistice, trestním právu, soudní psychiatrii a psychopatologii.¹¹¹

Členění pachatelů trestných činů podle určitých kritérií, umožňuje v kriminologii metoda typologie, tedy taková metoda, která umožňuje třídění soustav, objektů nebo jevů pomocí typů. Na základě těchto poznatků pak lze popsat obecně typ osobnosti pachatele, přičemž typem se rozumí komplex vlastností, rysů, či jiných znaků osobnosti, které sice nepostihují celou osobnost jedince, ale jsou společné většímu počtu osob, z nichž podle výskytu právě těchto znaků lze vytvořit dílčí skupinu v rámci konkrétní typologie.¹¹² Obecně lze konstatovat, že pachateli trestných činů jsou z větší části muži. Kriminologie nabízí obvykle takovýto výklad příčin malého podílu žen na kriminalitě: „*Je to buďto tím, že se ženy chovají skutečně méně kriminálně, a sice i tehdy, když je nikdo nepozoruje. Nebo je to tím, že se sice potajmu chovají stejně často kriminálně jako muži, ale že jsou ze strany trestněprávních orgánů méně kriminalizovány, a to znamená odhaleny a odsouzeny.*“¹¹³

Osobnost pachatele lze charakterizovat jako celek psychických vlastností, které charakterizují každého pachatele individuálně. Pojem individuální vyjadřuje psychický celek jedince, který bývá ovlivňován různými faktory. Výraznými faktory ovlivňujícími pachatelovu osobnost jsou především společnost, společenské zvyky, sociální režim, ve kterém pachatel vyrůstá či žije, ale velmi významným faktorem ovlivňujícím pachatelovu osobnost je také jeho rodinné zázemí, dětství, vztahy apod. Na druhou stranu je však pachatelova osobnost ovlivňována také dědičností, přičemž určité vlohy k agresivitě mohou být přisuzovány právě tomuto dědičnému faktoru. Není však jednoznačné, zda právě vrozenou predispozici k agresivitě lze pozitivním vlivem společnosti či výchovou

¹¹¹ SVATOŠ, R. *Kriminologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 39

¹¹² GRĚVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014. s. 89

¹¹³ GRĚVNA, T.; SCHEINOST, M.; ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 96

potlačit, regulovat anebo zdali je to celoživotní součástí osobnosti člověka, která je příčinou potenciálně vyššího rizika, že se taková osoba dopustí trestného činu.

Velice zajímavou problematikou je též otázka dětí a mladistvých jako pachatelů vražd. Sériových vražd se děti a v podstatě ani mladiství podle statistik nedopouštějí, avšak podle psychologických výzkumů se kariéra sériového vraha připravuje již od dětství. Příčiny a motivy mohou být různé. Za hlavní psychologické zdroje jsou považovány následující faktory: děti si v průběhu vývoje mezilidských interakcí osvojily agresivní scénáře jednání a v těchto interakcích se naučily agresivním postojům, ale také se například nenaučily mírumilovnému způsobu řešení konfliktů či mají zvýšenou zranitelnost osobnosti, přičemž takový mladistvý vrah se pak cítí jako oběť druhých apod.¹¹⁴

Obecně však vraždy z hlediska motivace pachatele bývají nejčastěji páchané kvůli interpersonálním konfliktům, jako je například žárlivost či msta, ale také ze ziskuchtivosti (v případě loupežných vražd), kvůli vyřizování účtů mezi organizovanými kriminálními skupinami, ale setkáváme se také s vraždami tzv. „na objednávku“ či s vraždami sexuálně motivovanými. V souvislosti s touto klasifikací převažují vraždy motivované osobními vztahy. Ty bývají charakterizovány jako vyústění dlouhodobějšího konfliktu uvnitř rodinného systému, přičemž nejčastěji jde o případy dlouhodobě neřešeného domácího násilí, kdy se z ohrožené či týrané osoby stane pachatel trestného činu vraždy na násilné osobě. Pachatel však u tohoto typu vražd bývá motivován často také žárlivostí či mstou. Dalším případem vražd jsou vraždy motivované pachatelovou snahou zmocnění se cizí věci, tedy tzv. vraždy loupežné. V praxi totiž dochází k situacím, kdy pachatel přestane mít situaci pod kontrolou a v průběhu původně loupežného přepadení dojde v důsledku vysoké intenzity útoku vedené ze strany pachatele k usmrcení jeho oběti. Dalším typem vražd jsou sexuálně motivované vraždy, přičemž jde o takovou situaci, kdy má pachatel potřebu snížit usmrcením či jednáním, které k usmrcení vede, nashromážděné sexuální vzrušení a uspokojit tak svou sexuální potřebu. Co by však jako vražda sexuálně motivovaná

¹¹⁴ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 203-204

klasifikováno nebylo, by byl případ usmrcení oběti znásilnění z důvodu vyhnutí se trestní odpovědnosti a z důvodu „zamaskování“ svého činu.¹¹⁵

6.2. Oběť trestného činu

Pojmem oběť trestného činu rozumíme osobu dotčenou trestným činem a právě oběťmi trestných činů se zabývá tzv. viktimologie (z latinského slova *victima* – oběť). Pojem oběť je rovněž i pojmem právním, který používá zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů. Tento zákon v ustanovení § 2 odst. 2 a 3 podává definici oběti takto: „(2) *Obětí se rozumí fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel obohatil.*“ a (3) *Byla-li trestným činem způsobena smrt oběti, považuje se za oběť též její příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner nebo druh, je-li osobou blízkou. Je-li těchto osob více, považuje se za oběť každá z nich.*“¹¹⁶ Tento zákon též popisuje tzv. „zvlášť zranitelnou oběť“, kterou je dítě, osoba, která je postižena fyzickým, mentálním nebo psychickým hendikepem nebo smyslovým poškozením, ale také se jedná o oběť trestného činu obchodování s lidmi či oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti nebo trestného činu, který zahrnoval násilí či pohružku násilím.

Důležité je také odlišit pojem „oběť“ od pojmu „poškozený“, postavení poškozeného je v trestním řízení jasně vymezeno, avšak obětí trestného činu může být pouze osoba fyzická, její práva podle výše zmíněného zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů jsou podstatně rozsáhlejší a v podstatě vymezená již nad rámec samotného trestního řízení.¹¹⁷

Riziko stát se obětí trestného činu závisí na několika faktorech, ale těmi nejčastějšími bývá například zaměstnání, sociální role či chování osoby nebo skupiny osob a prostředí, v němž se pohybuje. K vyjádření tohoto stupně rizika se užívá pojem „viktimnost“. Viktimnost pak značí disponovanost jedince nebo skupiny osob stát se obětí trestného činu. Je například prokázána i souvislost mezi

¹¹⁵ GRĚVNA, T.; SCHEINOST, M.; ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 231

¹¹⁶ Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů

¹¹⁷ NOVOTNÝ, F. a kol. *Trestní právo procesní*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, s. 95-96

viktimností a profesí oběti, neboť v případě úmyslných trestných činů proti životu jsou zvýšeně ohroženi např. policisté, strážníci, hlídači, vězeňský personál či průvodčí.¹¹⁸

6.3. Kontrola kriminality

Pojem kontrola kriminality je definován jako způsob udržování kriminality v určitých mezích, po jejichž překročení by již došlo k narušení normálního fungování společnosti. Tato kontrola je uskutečňována prostřednictvím represivních a preventivních strategií, přičemž represivní strategie má za úkol trestnou činnost potlačovat a preventivní strategie má trestné činnosti předcházet.

Trestní represe značí nejintenzivnější formu reakce státu na sociálně nežádoucí jednání, avšak má i charakter preventivní, neboť samotný průběh trestního řízení by měl být prevencí před kriminalitou a určitým „odstrašením“ potenciálních pachatelů. Zároveň každý pachatel trestného činu by si měl být vědom, že za každý trestný čin náleží adekvátní potrestání. Trestem se pak rozumí zákonem stanovený právní následek za určité protiprávní jednání. Trest jakožto právní následek, na němž leží vina, spočívá v právní újmě, a ta je pachatelem činu pocíťována jako zlo a podle vůle zákonodárce má být jako taková přijímána.¹¹⁹

Prevence kriminality je definována jako speciální oblast, jejímž předmětem je předcházet kriminalitě a chránit před ní společnost. Prevence kriminality ze společensko-praktického hlediska představuje vědecky zdůvodněné, zaměřené, cílevědomé, plánovité a koordinované působení na příčiny a podmínky kriminality s cílem odstranit je či vhodným výběrem forem a metod působení alespoň částečně eliminovat.¹²⁰

¹¹⁸ GRÍVNA, T.; SCHEINOST, M.; ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 115

¹¹⁹ SVATOŠ, R. *Kriminologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 71-79

¹²⁰ SVATOŠ, R. *Kriminologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 86

7. Závěr

Cílem mé diplomové práce bylo co nejkomplexněji popsat trestný čin vraždy v českém trestním právu a podat tak ucelený přehled pojednávající o tomto úmyslném trestném činu.

V první kapitole jsem se věnovala popisu historického vývoje trestného činu vraždy, kde jsem současně poukázala na vývoj trestního práva obecně, neboť trestní právo nemělo vždy podobu takovou, v jaké ho známe dnes. Z počátku mělo trestní právo charakter soukromoprávní, neexistovala tak žádná regulace či ochrana ze strany státu. V případě úmyslného usmrcení – vraždy záleželo na uvážení rodu zavražděného, jak pachatele potrestá. Proto v první kapitole popisují vývoj trestného činu vraždy z hlediska nahlížení společnosti na takový čin, jeho vývoj od institutu krevní msty až do období kvalitativní přeměny trestního práva z charakteru soukromoprávního na charakter veřejnoprávní, tedy na takovou podobu trestního práva, která se již částečně začala přibližovat současnému pojetí. Na závěr této kapitoly jsem uvedla první pokusy o kodifikaci trestního práva a pak také jednotlivé trestní zákoníky, které předcházely našemu současnému trestnímu zákoníku a právní úpravu trestného činu vraždy v nich obsaženou, abych přiblížila, jakým směrem se vývoj právní úpravy tohoto trestného činu ubíral.

Těžištěm mé práce se stala kapitola zabývající se trestným činem vraždy podle platné české právní úpravy. Ochrana života a zdraví stojí v současnosti na prvním místě mezi ostatními zájmy, kterým je trestním právem poskytována ochrana. V této kapitole jsem se proto zabývala současnou právní úpravou podle trestního zákoníku č. 40/2009 Sb., který upravuje trestné činy proti životu a zdraví v první hlavě zvláštní části a řadí je tak na přední místo mezi ostatními ustanoveními. Podrobně jsem zde rozebrala jednotlivé skutkové podstaty trestného činu vraždy tak, jak jsou uvedeny v ustanovení § 140, tedy základní a kvalifikovanou skutkovou podstatu, a popsala jsem také okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby. Pro přiblížení trestného činu vraždy jakožto nejtěžšího trestného činu proti životu jsem porovnávala tento čin s ostatními trestnými činy proti životu.

V další kapitole jsem se zabývala porovnáním právní úpravy trestného činu vraždy se slovenskou právní úpravou, tj. s trestním zákoníkem č. 300/2005 Z.z. Lidský život je z hlediska slovenské právní úpravy nejvýznamnějším právem chráněným zájmem, stejně jako tomu je v českém trestním právu. Po prostudování slovenského trestního zákoníku jsem tak došla k závěru, že česká a slovenská právní úprava se příliš neliší co do vymezení skutkových podstat, pouze slovenský trestní zákoník rozděluje trestný čin vraždy do dvou ustanovení, kdy v § 144 popisuje skutkovou podstatu úkladné vraždy a v § 145 skutkovou podstatu vraždy. Co je ale odlišné, je výše ukládaných trestů za tento trestný čin. Slovenský trestní zákoník tak trestá vraždu mnohem přísněji. V tomto ohledu mi slovenská právní úprava připadá vhodnější, neboť účelem trestu by měla mimo jiné být také ochrana společnosti před pachateli těchto činů. Shodně je jak v českém, tak i slovenském trestním zákoníku vymezena skutková podstata trestného činu novorozeného dítěte matkou, která je v obou případech privilegovanou skutkovou podstatou ve vztahu k vraždě.

Vzhledem k závažnosti trestného činu vraždy je zapotřebí tento čin adekvátně trestat. Proto jsem další kapitolu věnovala právě tomuto tématu a zabývala jsem se trestem odnětí svobody a trestem výjimečným, který trestní zákoník připouští za trestný čin vraždy uložit. Roku 1990 byl v našem právním řádu zrušen trest smrti. Do jisté míry tento krok považuji za pochopitelný, neboť právo na život je základním lidským právem. V roce 1992 vstoupila pro Československo v platnost Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod a další na tuto úmluvu navazující dokumenty. Je proto zřejmé, že ke znovuzavedení tohoto trestu v našem právním řádu ani dojít nemůže, neboť jsme jako stát touto úmluvou vázáni. Je však otázkou, zda by existence trestu smrti v trestním zákoníku lépe neplnila odstrašující funkci trestu, který by tak odradil pachatele od této trestné činnosti.

Poslední kapitolu své diplomové práce jsem věnovala trestnému činu vraždy z pohledu kriminologického. Kriminologií se rozumí věda zabývající se kriminalitou (zločinností) a jejím předmětem je zkoumání pachatelů a obětí trestných činů. Co se týká pachatelů trestného činu vraždy, domnívám se, že neexistuje jednoznačná charakteristika, která by obecně vystihovala pachatele tohoto trestného činu, neboť podle mého názoru nelze pachatele vražd obecně

a jednoznačně definovat nějakými shodnými znaky, jako například nedostatečnou inteligencí. Na základě toho je možné pachatele vražd kategorizovat maximálně z hlediska jejich motivu, kterým může být například interpersonální konflikt, ziskuchtivost apod. Avšak ani to není určujícím kritériem pro tuto kategorizaci pachatelů vražd. Z hlediska psychologického se osoba se sklony páchat násilí, resp. se sklony k agresivitě, může již rodit, ale záleží na výchově, prožitém dětství a společnosti, ve které tato osoba vyrůstá, zda jsou tyto genetické vlohy potlačeny anebo naopak, zda se v člověku znásobují. Dále se v této kapitole zabývám obětí trestného činu, a to z hlediska jejího vymezení podle zákona o obětech trestných činů a v neposlední řadě rozebírám také problematiku kontroly kriminality, jež spočívá v udržování kriminality v určitých mezích tak, aby nedocházelo k narušování normálního fungování společnosti.

Resumé

As the topic of my thesis I chose the crime of murder, as examined through the framework of the Czech criminal law; my aim was thus to comprehensively process this crime both from the historical and current legal perspective.

The crime of murder has existed in human society since its existence, and in the light of this development, it is interesting to see how the society's view of murder has evolved and how criminal sanctions for this act have developed. In the first chapter I therefore deal with the historical development of murder and also with the development of criminal law as such.

The core of my work has become a chapter dealing with the crime of murder according to the valid and official Czech legislation. Presently, the protection of life and health stands as the first and foremost protected interest, above all others, as described by the criminal law. I have therefore in this chapter analyzed in detail the individual facts of the crime of murder as set out in Section 140 - the basic and qualified factual stance - and I have also described the circumstances that make the use of a higher penalty rate conditional. To approach the crime of murder as the hardest and most severe crime against life and health, I have compared this crime with other crimes against life.

In the next chapter I dealt with the comparison of the legal regulation of the crime of murder with the Slovak legislation, i.e. with the Criminal Code No. 300/2005. From the point of view of the Slovak law, human life is the most important right protected by interest, just as it is in the Czech criminal law. After studying the Slovak Penal Code, I came to the conclusion that the Czech and Slovak legislation does not differ much in the definition of the facts; only the Slovak Penal Code divides the murder offense into two provisions, where in § 144 it describes the merits of the murder and in 145 the facts of the murder. However, the difference lies in the amount and severity of penalties imposed for this offense, with the Slovak Penal Code punishing the murder to a harsher degree.

Given the seriousness of the murder offense, it is necessary to adequately punish this act, so I have devoted the next chapter to this subject; and I have been

also dealing with a custodial sentence and an extraordinary sentence that the Penal Code allows to impose for the crime of murder.

Finally, in the last chapter of my thesis I dealt with the crime of murder from the criminological perspective. Criminology refers to the science of crime (offense) and is concerned with investigating offenders and victims of crime, as well as controlling crime.

Seznam použité literatury

Knižní odborná literatura česká:

- 1) CÍSAŘOVÁ, D; FENYK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. vyd. Praha: Linde Praha, a.s., 2006, ISBN 80-7201-594-X
- 2) ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, 445 s. ISBN 978-80-7380-461-9
- 3) DRAŠTÍK, A; HASCH, K; KUČERA, P; RIZMAN, S. *Přehled judikatury. Trestné činy proti životu a zdraví / Nutná obrana*. Praha: ASPI, a.s., 2007, 388 s. ISBN 978-80-7357-253-2
- 4) FRANCEK, J., *Zločin a trest v českých dějinách*. Praha: Rybka Publishers, 1999. ISBN 80-86182-91-6
- 5) FRANCEK, J., *Velké dějiny země koruny české, Tematická řada Zločinnost a bezpráví*. Praha: Paseka, 2011. ISBN 978-80-7432-115-3
- 6) GRIVNA, T.; SCHEINOST, M.; ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, 536 s. ISBN 978-80-7478-614-3
- 7) JÁNOŠÍKOVÁ, Petra; KNOLL, Vilém; RUNFOVÁ, Alena. *Mezníky českých právních dějin*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 215 s. ISBN 978-80-7380-251-6
- 8) JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, 912 s. ISBN 978-80-87212-49-3
- 9) JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 3. vyd. Praha: Leges, 2012, 1280 s. ISBN 978-80-87576-29-8
- 10) LATA, Jan. *Účel a smysl trestu*. Praha: LexisNexis CZ s.r.o., 2007, ISBN 978-80-86920-24-5
- 11) MALÝ, Karel. *Trestní právo v Čechách v 15. - 16.století*, Praha: Univerzita Karlova, 1989
- 12) NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. Praha: Leges, 2009, 256 s. ISBN 978-80-87212-41-7
- 13) NOVOTNÝ, František; SOUČEK, Josef a kol. *Trestní právo hmotné*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, 393 s. ISBN 978-80-7380-291-2

- 14) NOVOTNÝ, F. a kol. *Trestní právo procesní*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, 458 s. ISBN 978-80-7380-677-4
- 15) SVATOŠ, R. *Kriminologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. 290 s. ISBN 978-80-7380-389-6
- 16) ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, 2011 s. ISBN 978-80-7400-178-9
- 17) ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 1052 s. ISBN 978-80-7552-358-7
- 18) TAUCHEN, J; SCHELLE, K. a kol. *Trestné činy proti životu a zdraví včera a dnes*. Ostrava: KEY Publishing, s. r. o., 2015. ISBN 978-80-7418-248-8.
- 19) VLČEK, E. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 80-210-4056-4
- 20) VOJÁČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. 694 s. ISBN 978-80-7380-257-8

Knižní odborná literatura slovenská:

- 1) BALÁŽ, P. *Trestné právo hmotné všeobecná a osobitná časť*. 1. vyd., Bratislava: VEDA vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2005, ISBN 80-224-0876-X
- 2) ČENTÉŠ, J. a kol. *Trestný zákon veľký komentár*. 4. vyd. Bratislava: Eurokodex, 2018, ISBN 978-80-8155-076-8
- 3) IVOR, J. a kol. *Trestné právo hmotné osobitná časť*. 2. vyd. Bratislava: Iura edition, 2006, ISBN 80-8078-099-4

Zákony:

- 1) Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon
- 2) Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon
- 3) Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád
- 4) Ústavní zákon č. 460/1992 Sb., Ústava Slovenskej republiky
- 5) Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
- 6) Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody
- 7) Zákon č. 218/2003 Sb., zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů

- 8) Zákon č. 300/2005 Z.z., trestný zákon
- 9) Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- 10) Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim
- 11) Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů

Soudní rozhodnutí:

- 1) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 3. 1935, Zm II 299/34 (Sb. rozh. NS 1919-1948)
- 2) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 7. 1935, Zm IV 258/32 (Sb. rozh. NS 1919–1948)
- 3) Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 11. 3. 1953, sp. zn. 8 To 13/53 (Sb. rozh. tr. č. 89/1953)
- 4) Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 11. 1991, sp. zn. 7 To 62/91 (Sb. rozh. tr. č. 1/1993)
- 5) Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 17. 7. 1996, sp. zn. 8 To 25/96 (Sb. rozh. tr. č. 6/1998)
- 6) Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 6. 8. 2003, sp. zn. 8 To 90/03 (Sb. rozh. tr. č. 37/2005)

1-6) dostupné v: DRAŠTÍK, A; HASCH, K; KUČERA, P; RIZMAN, S. *Přehled judikatury. Trestné činy proti životu a zdraví / Nutná obrana.* Praha: ASPI, a.s., 2007, 388 s. ISBN 978-80-7357-253-2

- 7) Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 9. 2015, sp. zn. 8 Tdo 998/2015, uveřejněné pod číslem 10/2016 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, část trestní

dostupné na: www.nsoud.cz